

ปัญหาเพียงข้อเดียวของมนุษยชาติ

และ

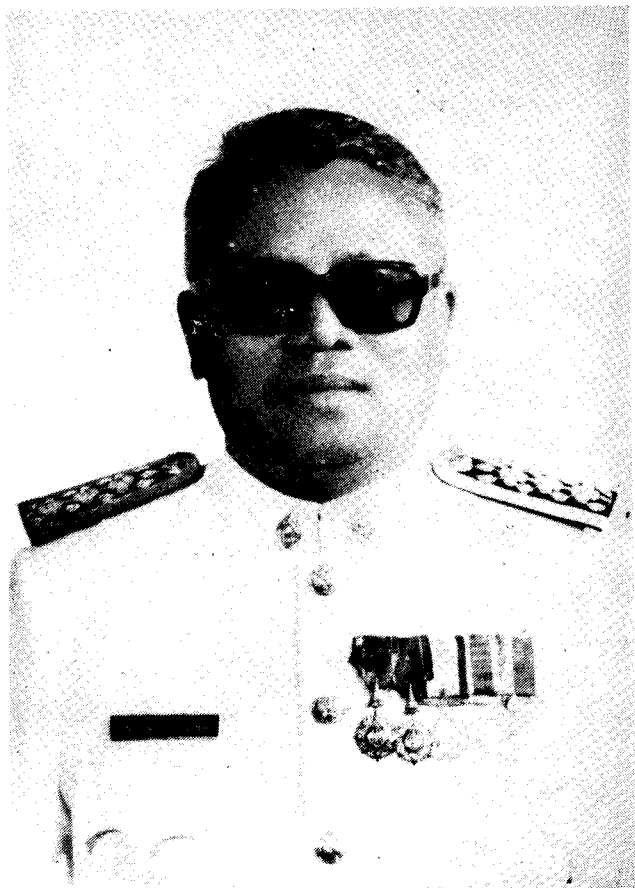
การปฏิบัติงานคือการปฏิบัติธรรม

พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพ

นายสังคม ทองเพิ่ม

ณ เมรุวัดป่าแสนอุดม ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

๖ พฤศจิกายน ๒๕๓๑

นายสังคม ทองเพิ่ม

ขาดะ ๓ กรกฎาคม ๒๔๖๓

มรณะ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๓๑

คำนำ

เนื่องในงานฉาบฉวย นายสังคม ทองเพิ่ม ข้าราชการ-
บำนาญ อดีตผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่โรงเรียนเชียงใน (เจริญราษฎร์)
สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี สำนักงาน
คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ณ เมรุวัดป่าแสนอุดม
ค.ในเมือง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี คณะเจ้าภาพ มีความประสงค์
ที่จะจัดพิมพ์หนังสือเป็นที่ระลึก และพิจารณาเห็นว่า คำบรรยาย-
ธรรมะ ที่ท่านเจ้าคุณพระธรรมโฆษาจารย์ (ท่านพุทธทาสภิกขุ)
เรื่อง “ปัญหาเพียงข้อเดียวของมนุษยชาติ” ที่บรรยายอบรม
พระนิสิต เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๑๓ ณ สวนโมกขพลาราม
อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี และเรื่อง “การปฏิบัติงานคือการปฏิบัติ
ธรรม” ที่บรรยายแก่คณะทำงานโครงการพัฒนามากิจกรมการเรียน
การสอนวิจัยศึกษา ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา-
แห่งชาติ เมื่อวันที่ ๔ กันยายน ๒๕๒๗ ณ สวนโมกขพลาราม
เช่นกัน มีความเหมาะสมเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ ด้วยเหตุผลสำคัญ
หลายประการ กล่าวคือ ประการแรก นายสังคม ทองเพิ่ม เป็น
ข้าราชการบำนาญ รับราชการเป็นข้าราชการครู ใช้ชีวิตคลุกคลี
กับวงการศึกษาและการพระศาสนาโดยตลอด ประการที่ ๒ คำ

บรรยายธรรม ทั้งสองเรื่องเหมาะกับสภาพปัจจุบันปัญหาของสังคมไทยเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นในหมู่ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน เพราะถ้าหากทุกคนในโลกนี้ตอบคำถามได้ว่า “เกิดมาทำไม” เหมือนที่ท่านเจ้าคุณพระธรรมโฆษาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) กล่าวไว้ และสามารถพิจารณาเห็นว่า “การปฏิบัติงานคือการปฏิบัติธรรม” แล้ว สังคมไทยในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศชาติ ก็จะมีแต่สันติสุขโดยแท้จริง

คณะเจ้าภาพ ขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมโฆษาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) แห่งสวนโมกข์พลาราม อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี ในการนำคำบรรยายธรรมมาจัดพิมพ์ในครั้งนี้ ก่อนที่ได้รับอนุญาตและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือที่จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในครั้งนั้น จะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจและสังคมไทย โดยส่วนรวมในทุกระดับ หากกุศลกรรมอันยังเกิดขึ้นในการดำเนินงานครั้งนี้ ซึ่งคาดว่าจะมีอยู่มาก ก็ขอให้เป็นส่วนสำคัญที่จะบันดาลให้ดวงวิญญาณของนายสังคม ทองเพิ่ม จงไปสู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ.

คณะเจ้าภาพ

๖ พฤศจิกายน ๒๕๓๑

ส าร บั ญ

เรื่อง

หน้า

- ปัญหาเพียงข้อเดียวของมนุษยชาติ ๑
- การปฏิบัติงาน คือ การปฏิบัติธรรม ๒๓

ชีวประวัติโดยสังเขป

ของ

นายสังคม ทองเพิ่ม

นายสังคม ทองเพิ่ม เกิดเมื่อ วันที่ ๓ กรกฎาคม ๒๔๖๓ ณ บ้านนาตุน หมู่ที่ ๑ ตำบลเชียงใน อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี เป็นบุตรชายคนเดียวของ คุณพ่อปี่ คุณแม่ผั้น ทองเพิ่ม เป็นกำพร้าบิดา มารดามาตั้งแต่อายุประมาณ ๒ ขวบ ต้องอยู่ในความอุปการะเลี้ยงดู ของคุณยายพัน คุณยายเบ้ง พี่สาวน้องสาวของคุณแม่ผั้น มาตั้งแต่หลังจากที่คุณพ่อ คุณแม่ได้ถึงแก่กรรมแล้ว เมื่ออายุได้ประมาณ ๗-๘ ปี คุณยายพัน คุณยายเบ้ง บ้าและน้า ได้นำไปฝากเป็นศิษย์วัด กับพระอาจารย์หลดงปู่ เจ้าอาวาสวัดเชียงกลาง ตามประเพณีไทยสมัยนั้น และได้เข้าเรียนในชั้นประถมปีที่ ๑ โรงเรียนเชียงใน (เจริญราษฎร์) ในปีนั้นเอง ครั้นเรียนจบชั้นประถมปีที่ ๔ แล้ว จึงได้ลาออกจากวัด ไปอยู่ในความอุปการะของคุณพ่อทองดี พิมพ์ทอง และเรียนต่อในชั้นประถมปีที่ ๕ ในโรงเรียนเดิม และต่อมาได้ไปอยู่ในความอุปการะเลี้ยงดู

(๒)

ของคุณพ่อคุณ กัญจนพันธ์ อดีตครูใหญ่โรงเรียนเชิงใน (เจริญ
ราษฎร์) ในสมัยนั้น ครั้นจบชั้นประถมปีที่ ๖ ในปี พ.ศ. ๒๔๘๐
ทางราชการได้คัดเลือกนักเรียนที่เรียนดี ความประพฤติเรียบร้อยให้
ไปศึกษาต่อในโรงเรียนฝึกหัดครูประกาศนียบัตร จังหวัดอุบลราชธานี
นายสังคม ทองเพิ่ม ซึ่งสมัยนั้น ยังเรียกตามชื่อเดิมว่า “นายสิงห์คำ
ทองเพิ่ม” ได้รับการคัดเลือกให้ไปเรียนต่อ ในโรงเรียนฝึกหัดครู
ประกาศนียบัตรครู จังหวัดอุบลราชธานี ด้วยคนหนึ่ง เรียนอยู่ ๒
ปี จบการศึกษาเมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๔๘๑ ได้รับประกาศนียบัตร—
ครูจังหวัด (ว.) และได้รับการบรรจุเข้ารับราชการเป็นครูประจำบาล
จตุรา เงินเดือน ๑๐ บาท เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๔๘๒
ตำแหน่งครูน้อยโรงเรียนประชาบาลตำบลค้อทอง (วัดบ้านธาตุหลุ่ม)
ด้วยความล้าใจกว่า ตนเป็นลูกกำพร้ามาตั้งแต่เล็ก ๆ คำขวัญ
ด้วยความลำบากยากเข็ญ ต้องพึ่งพาอาศัยและอยู่ในความอุปการะ
ของหลายท่าน ดังที่ได้กล่าวนามมาแล้วข้างต้น จึงทำให้นายสังคม
ทองเพิ่ม มีมานะพยายาม ขยันหมั่นเพียร ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่
ราชการด้วยความอุตสาหะ วิริยะ เป็นที่รักนับถือ และไว้วางใจ
จากผู้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงานด้วยดีเสมอมา ในโอกาส
เดียวกัน ก็ได้ใช้เวลาว่างจากหน้าที่การงาน ศึกษาหาความรู้เพิ่ม
เพิ่มเติมด้วยตนเอง และสอบเลื่อนวิทยะฐานะให้สูงขึ้นตามลำดับ

เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการปฏิบัติราชการ มีประสิทธิภาพ
ประสิทธิผลยิ่งขึ้น อาทิเช่น ในปีการศึกษา ๒๕๔๒ สอบไล่ได้
ประกาศนียบัตรประโยคครูพิเศษมูล (พ.) ปี พ.ศ. ๒๕๐๓ สอบ
ไล่ได้ประกาศนียบัตรประโยคครูพิเศษประถม (พป.) ได้เลื่อน
ตำแหน่งหน้าที่ราชการสูงขึ้นตามลำดับ

วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๔๕ ได้รับเลื่อนตำแหน่ง เป็นครูใหญ่
โรงเรียนบ้านนาคน ตำบลเขื่องใน บ้านเกิด วันที่ ๑ พฤศจิกายน
๒๕๔๕ ได้รับแต่งตั้งเป็นสารวัตรศึกษา สำนักงานศึกษาธิการ
อำเภอเขื่องใน วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๐๐ ได้เลื่อนชั้นเป็นครูตรี
ในตำแหน่งครูใหญ่ตรีโรงเรียนบ้านก้อ ตำบลก้อเอ

ในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ตรีโรงเรียนบ้านก้อนี้ ได้สร้าง
ผลงาน ชื่อเสียง และเกียรติประวัติให้แก่ทางราชการและวงศ์ตระกูล
เป็นอย่างมาก อาทิ เช่น ได้บริหารโรงเรียนจนได้รับรางวัลครูดี
เด่น เป็นที่ยอมรับของผู้บังคับบัญชา ท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
ศึกษาธิการ ท่านอธิบดีกรมสามัญศึกษา ได้ให้เกียรติมาเยี่ยม
โรงเรียนและชมเชยในผลงานอย่างน่าภาคภูมิใจ ได้รับเกียรติให้
เป็นที่ปรึกษากลุ่มยุวกติกร มีผลงานดีเด่น จนได้รับการคัดเลือก
ให้ไปปฏิบัติงานด้านยุวกติกร ณ ต่างประเทศ เช่น ประเทศฟิลิปปินส์
เป็นเวลาพิเศษ นับเป็นครูประชาธิปไตยคนแรกของจังหวัดอุบล-

(๔)

ราชธานี ที่ได้รับเกียรติอันนี้

เนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ราชการของนายสังคม ทองเพิ่ม เป็นที่
ยอมรับของผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน เมื่อสอบเลื่อนขั้นเป็น
ข้าราชการครูโทได้ จึงได้รับแต่งตั้งให้รับราชการในตำแหน่งผู้ช่วย-
ครูใหญ่โทโรงเรียนเชื่องใน (เจริญราษฎร์) ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐
และเมื่อตำแหน่งครูใหญ่โทโรงเรียนนั้นว่างลง ทางราชการจึงแต่งตั้ง
ให้รักษาราชการในตำแหน่งครูใหญ่โท และอาจารย์ใหญ่โรงเรียน
นั้นตามลำดับ จนกระทั่งปลดเกษียณอายุราชการในตำแหน่ง รักษา
ราชการในตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนเชื่องใน (เจริญราษฎร์)
ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓

นายสังคม ทองเพิ่ม ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
และประกาศนียบัตรเกียรตินิยมหลายอย่าง เช่น

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
ชั้นเบญจมาภรณ์ (บม.)

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
ชั้นจตุรมาภรณ์ (จ.ม.)

เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๒๑ ได้รับรางวัลโรงเรียนดีเด่น
จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๒๔ ได้รับประกาศนียบัตรครู

อาวโธของครูสภา

แม่นายสังคม ทองเพิ่ม จะได้รับการเลื่อนชั้น เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นตามลำดับ และปฏิบัติหน้าที่ราชการเป็นที่ยอมรับจากผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น นายสังคม ทองเพิ่ม ก็ได้หลงลืมตน ตรงข้ามกลับสงบเสงี่ยมเจียมตน วางตน ปรับตนให้เข้ากับสังคมทุกระดับชั้น ใช้ชีวิตง่าย เรียบ สว่าง สุภาพทางเศรษฐกิจให้มั่นคง ตั้งแต่เป็นโสด ในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้ลาอุปสมบท ๑ พรรษา เข้าสู่วิถีสมณคณสมรสกับ นางสาวโอภาส ประสานสิน ธิดาของคุณพ่อประศาสน์ คุณแม่จันทร์ ประสานสิน มีบุตร, ธิดา ด้วยกัน ๔ คน คือ นางสาวสุภาภรณ์ ทองเพิ่ม นายสมโภชน์ ทองเพิ่ม นางสาวสุภารัตน์ บุญอุ้ม นางสาวสุภาสิต อัครโชติกุล

นายสังคม ทองเพิ่ม บำเพ็ญตนเป็นพ่อที่ดีของลูกๆ โดยการส่งไปศึกษาเล่าเรียนจนสำเร็จการศึกษาระดับสูงและปริญญา และมีอาชีพการงานเป็นหลักฐานมั่นคงทุกคน นอกจากนั้นยังสั่งสอนบุตรธิดา ให้ยึดมั่นในศีลธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือทำดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้ผ่องใส เป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน ปรับตนให้เข้ากับสังคมทุกยุคทุกสมัย

นับได้ว่า นายสังคม ทองเพิ่ม เป็นพ่อที่ดีของลูกๆ เป็นสามี

(๖)

พี่ชของภรรยา เป็นเพื่อนที่ดีของญาติมิตร ควรแก่การยกย่องชมเชย และถือเป็นเยี่ยงอย่างที่ทำได้อีก

บ้านปลายของชีวิตนายสังคม ทองเพิ่ม ได้ล้มป่วยลงด้วยโรคภัยหลายอย่าง อาทิเช่น ไตพิการ เบาหวาน ความดันโลหิต แม่ บุตร ภรรยา ญาติ มิตร จะได้ส่งไปรับการรักษาจากหมอในโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์อุบลราชธานี และกรุงเทพมหานครหลายครั้งหลายหน แต่อาการไม่ดีขึ้น มีแต่ทรุดกับทรุด ในที่สุด คืบวันที่ ๓๐ ต่อ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๓๑ นายสังคม ทองเพิ่ม ก็ได้จาก บุตร ธิดา ภรรยาและญาติมิตร ไปด้วยอาการอันสงบ ณ บ้าน ที่ตนเองได้พยายามสร้างขึ้นมา เป็นที่อาศัยในบ้านปลายของชีวิต รวมสิริมาอยู่ได้ ๖๘ ปี ๓ เดือน ๒๘ วัน

ด้วยบุญญาบารมีที่นายสังคม ทองเพิ่ม ได้บำเพ็ญมาตลอดชั่วอายุขัย ขอจงได้โปรดดลบันดาลให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ ของ นายสังคม ทองเพิ่ม จงไปสู่สุคติ ในสัมปรายภพนั้นเทอญ.

ขณะกำลังเดินทางไปศึกษาดูงานประเทศฟิลิปปินส์

อาลัยรักพ่อในดวงใจและทูนหัว ของลูกๆ และเมีย

พ่อจากไปอย่างไม่มีวันกลับในครั้งนี ทำให้ลูกและเมียขาด
 ที่พึ่งทางใจ เสมือนขาดร่มโพธิ์ทองและฉัตรแก้ว นำความ
 โศกเศร้าอย่างสุดซึ้งมาสู่ครอบครัวลูกเมีย ขอดวงวิญญาณ ของ
 พ่อจงไปสู่สุคติในสัมปรายภพนั้นเทอญ

ขอวิญญาณพ่ออย่าได้หวั่นไหว ถ้าชาติหน้ามีจริง ขอให้ได้
 ร่วมรัก ร่วมทุกข์ ร่วมสุขกับพ่อทุก ๆ ชาติเทอญ

กรรมใด ๆ ที่ลูก - เมีย ได้ล่วงเกินพ่อจะด้วย กายกรรม
 วจีกรรม มโนกรรม ทั้งเจตนาหรือไม่เจตนา ขอพ่อได้โปรด
 อโหสิกรรมให้แก่ลูกหลานเทอญ.

ด้วยรักและอาลัยยิ่ง

จาก นางโอภาส ทองเพิ่ม

อาลัยรักในการจากไปโดยไม่มีวันกลับ

ของ คุณพ่อบังเกิดเกล้าผู้เป็นเสมือนร่มโพธิ์ทอง

และนั้ตรแก้วของลูกหลาน

คืนวันอาทิตย์ที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๓๑ เวลาประมาณเกือบจะสองทุ่ม ขณะที่ลูกๆทางกรุงเทพกำลังนั่งดูทีวีและเตรียมอาหารเย็นเพื่อจะรับประทานอาหารกันระหว่างพี่น้อง สุภาภรณ์ สุภาสิต ไต่ยินเสียงกริ่งโทรศัพท์ดังขึ้น สุภาภรณ์รีบไปรับสาย เกือบจะไม่เชื่อในเสียงที่ไต่ยิน คุณระลึก อานี ญาติคนหนึ่งทางอุบลฯ พูดเสียงจะล่ำจะลักและสั่นเครือว่า “เป็นโทรศัพท์ทางไกลจากอุบลราชธานี คุณพ่อป่วยหนัก ขณะนี้กำลังล้มหัวใจ และช่วยการหายใจอยู่ ให้รีบกลับด่วน” สุภาภรณ์เกือบจะเป็นลมทั้งๆที่มีมือกำลังถือหูฟังอยู่ บอกน้องสุภาสิตว่า พ่อป่วยหนัก รีบเตรียมกลับอุบลฯด่วนวางหูโทรศัพท์แล้วเตรียมตัวออกเดินทางกลับบ้าน จะเป็นเวลานานเท่าใด ไม่อาจทราบได้ เสียงกริ่งโทรศัพท์ดังขึ้นอีกครั้ง ทุกคนไม่เอ่ยกรับสาย เพราะกลัวจะได้รับข่าวร้าย แต่เป็นภาระจำยอมต้องรับ สุภาภรณ์ร้องไห้โฮ เมื่อเสียงตามสาย บอกว่า “คุณพ่อเสีย เสียแล้ว” สุภาสิตร้องไห้ตาม เหมือนเด็ก ๆ โห่หนอ คุณพ่อ ผู้เป็นนั้ตรแก้วของลูก มาด่วนจากลูกหลานไปแล้ว ทั้งๆที่ลูกไม่ได้อยู่ปรนนิบัติ

พ่อ ไม่ได้รับใช้สนองพระคุณของคุณพ่อ ที่ได้เลี้ยงดู ให้ความสุข
 แก่ลูกๆ สุภาภรณ์ สุภาสิต รีบออกเดินทางจากกรุงเทพฯ สมโภชน์
 กับลูก เมีย ออกเดินทางจากมุกดาหารในคืนวันเดียวกัน คำรุ่งเช้า
 ของวันจันทร์ที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๓๑ ถึงอุบลราชธานี พอถึงบ้าน
 แทนที่จะเห็นคุณพ่อออกมาต้อนรับลูก ๆ ด้วยใบหน้าอันยิ้มแย้ม แผ่
 ด้วยความเมตตาปรานีอย่างที่เคย แต่อนิจจา ในบ้านมีผู้คน ญาติ
 แต่งไว้มาก มีใบหน้าเศร้าหมอง เฉพาะอย่างยิ่ง คุณแม่ใบหน้า
 ขีตเชียว แสดงถึงความทุกข์อย่างเห็นได้ชัด ออกมาต้อนรับลูกๆ
 ลูกๆ ไม่เข้าอกตคุณแม่ ว่าจะให้เหมือนเด็กๆ ร่วงอันปราศจากวิญญาณ
 ของคุณพ่อ นอนเหยียดยาวอยู่ท่ามกลางห้องโถง มีผ้าไหมไทยคลุม
 เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านนอก เปิดเข้าไปด้านใน ร่างของคุณพ่อ
 นอนเหยียดยาวหันศีรษะไปทางตะวันตก ห่อหุ้มด้วยผ้าขาวบริสุทธิ์
 มัตตราสังข์ ลูกๆ ก้มลงกราบร่างอันไร้วิญญาณ โอ้อนิจจา นับ
 ตั้งแต่ไป ลูกจะไม่เห็นหน้า คุณพ่ออีกแล้ว โขงทูนหัวของลูก นับ
 ตั้งแต่ไป ลูกหลานขาดร่มโพธิ์ ร่มไทร และฉัตรแก้วแล้ว จะหา
 ใครที่ไหนดี ประเสริฐสุดเท่าคุณพ่อของลูกไม่มีอีกแล้ว หากวิญญาณ
 และชาติหน้ามีจริง ขอดวงวิญญาณของคุณพ่อจงไปสู่สุคติใน
 สัมปรายภพ และชาติหน้าขอลูกๆ ได้เกิดเป็นลูกของคุณพ่อ อยู่

ภายใต้ร่มโพธิ์และฉัตรแก้วของคุณพ่ออีกทุกชาติไป และขอให้เรา
พ่อ แม่ ลูก ได้อยู่ร่วมกันนานๆแสนนาน ขออย่าให้เหมือนชาตินี้
ที่คุณพ่อต้องด่วนจากไป

คุณพ่อได้ก่อร่างสร้างตัว จากเด็กบ้านนอก กำพร้าบิดามารดา
มาแต่เล็ก แต่ด้วยความอุตสาหวิริยะ รั้งกตณ รั้งกกาล จึงทำให้
คุณพ่อมีเกียรติ มีฐานะความเป็นอยู่ ไม่ด้อยไปกว่าเพื่อนร่วมรุ่น
รับราชการในตำแหน่งสูง และบั้นปลายของชีวิต ได้รับพระราชทาน
เครื่องหมายเชิดชูเกียรติ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และบำนาญ ทำให้
ให้ฐานะการครองชีพเป็นผู้มีอันจะกินคนหนึ่ง คุณพ่อส่งลูกๆ ให้ได้
รับการศึกษาทั้งในจังหวัด และในกรุงเทพมหานคร ลูกหลายคนได้
รับพระราชทานปริญญาบัตร มีหน้าที่การงานและอาชีพมั่นคง อาทิ
เช่น รับราชการ และเป็นเลขานุการฝ่ายบริหาร นอกจากนี้
คุณพ่อยังพร่ำสอนให้ลูกทุกคนตั้งตัวอยู่ในความไม่ประมาท ยึดมั่น
ในสัจธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือทำดี ละเว้นความชั่ว
ทำจิตใจให้ผ่องใสปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ทุกระดับชั้น ลูกๆยังจำ
ได้ และน้อมรับคำสอนด้วยความเคารพ สำนึกในพระคุณของคุณพ่อ
ไม่เสื่อมคลาย นับได้ว่า คุณพ่อได้ทำหน้าที่ของพ่อที่ดีของลูก สามิ

ที่ดีของภรรยา และญาติผู้ใหญ่ที่ดีของลูกหลาน เพื่อนที่ดีของมิตร
สหาย และเพื่อนร่วมงาน ลูก ๆ ขอน้อมคารวะคุณพ่อด้วยความ
เคารพและสำนึกในพระคุณอันใหญ่หลวง ยากที่จะหาอะไรเปรียบได้

คุณพ่อได้เริ่มป่วยโรคร้ายหลายโรค ลูก ๆ และคุณแม่พร้อม
ญาติ ๆ ได้นำส่งโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์อุบลราชธานี หลาย
ครั้งหลายหน จ้างพยาบาลเฝ้าไข้พิเศษนอกเวลา ครั้งสุดท้าย ลูก
หลาน ญาติมิตร ได้พร้อมใจกันทำบุญต่ออายุให้คุณพ่อ ตาม
ประเพณีชาวพุทธ เพื่อที่จะให้คุณพ่อได้มีชีวิตอยู่กับลูกหลานสืบต่อ
ไปอีกนานแสนนาน เพื่อจกเป็นร่วมโพธิ์ ฉัตรแก้วของลูก ๆ แต่
อาการของคุณพ่อมีแต่ทรุดกับทรึง ไม่ดีขึ้นและแล้วในที่สุด ค็นวัน
อาทิตย์ ต่อค็นวันจันทร์ที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๓๑ คุณพ่อก็
ได้จากลูก ๆ ไปโดยไม่มีวันกลับ ด้วยอาการอันสงบในบ้านที่คุณพ่อ
ได้ปลูกไว้เป็นมรดกและอนุสรณ์แก่ลูก ๆ แม้ลูกจะเข้าใจในชีวิต
เข้าใจโลกว่า ชีวิตนี้ไม่จีรัง ไม่เที่ยง มีเกิด แก่ เจ็บและตายเป็น
ของคู่โลก แต่ด้วยความรักความอาลัยในตัวของคุณพ่อ ความรู้สึก
ซาตร่วมโพธิ์ ร่วมไทรและฉัตรแก้ว ที่เคยให้ความรัก ความอบอุ่น
นับแต่วันที่ลืมตาขึ้นดูโลก ทำให้ลูก ๆ อटक้นความเศร้าโศกเสียใจ

(๑๒)

ไม่ได้ ความรัก ความอาลัยและความโศกเศร้าเสียใจแทบจะฉ่นลม
ปราณ ลุกๆ ซอนอ้อมจิตอธิฐาน โดยขอพระบารมีของพระรัตนตรัย
ได้โปรดดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อ จงไปสู่สุคติใน
สัมปรายภพนั้นเทอญ กรรมใดๆ ที่ลูกได้ก่อไว้ โดยตั้งใจก็ดี ไม่
ตั้งใจก็ดี ขอวิญญาณของคุณพ่อได้โปรดให้อภัยแก่ลูกหลานด้วย
เทอญ.

ด้วยความรัก ความอาลัยอย่างสุดซึ้ง
จาก ลูก สุภาภรณ์ ทองเพิ่ม และน้องๆ ทุกคน

ปัญหาเพียงข้อเดียวของมนุษยชาติ

เวลาของพวกเขา ล่วงมาถึง ๕ นาฬิกาครึ่งแล้วจะได้พูดกันต่อไปถึงเรื่องที่ค้างอยู่ ในข้อแรก อยากจะให้ระลึกไปถึงเรื่องที่พูดมาแล้วว่า ทำอย่างไรจึงจะป้องกันความทุกข์และแก้ไขความทุกข์ ได้ โดยเฉพาะสำหรับบรรดาตามหัวข้อปัญหาที่ถามมา. ปัญหาทั้งหมดขึ้นอยู่กับปัญหาที่ว่า เกิดมาทำไม? นี่ใครจะเห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วยก็ตาม แต่ความ^{รู้สึก}ของผม ตลอดเวลาที่ได้สังเกตศึกษาสิ่งต่างๆ มาจนกระทั่งบัดนี้ รู้สึกว่า ปัญหาทั้งหมดขึ้นอยู่กับปัญหาเดียว ว่า เกิดมาทำไม? เพราะฉะนั้นในขั้นนี้ ขอให้สนใจปัญหานี้ เพื่อจะเข้าใจตามที่ผมพูด ซึ่งจะพูดในลักษณะที่ว่า มันขึ้นอยู่กับปัญหาเดียวว่า เกิดมาทำไม?

เด็กๆ เขาถามว่า ทำอย่างไรจึงจะเล่าเรียนดี? ผมก็ตอบไปว่า ต้องรู้ว่าเกิดมาทำไมเสียก่อน จึงจะเล่าเรียนดี คนโตๆ มักจะถามว่า ทำอย่างไรจึงจะประสบความสำเร็จในการทำงาน? ผมก็ตอบว่าจะต้องรู้เสียก่อนว่า เกิดมาทำไม? คนแก่ๆ ส่วนมากจะถามว่า จะปฏิบัติธรรมอย่างไรจึงจะดับทุกข์ได้? ผมก็ตอบว่ามันต้องรู้เสียก่อนว่า เกิดมาทำไม? เพราะเดี๋ยวนี้คุณก็^{ไม่รู้}ว่า เกิดมาทำไม? แล้วจะปฏิบัติธรรมะอย่างไร? แล้วจะปฏิบัติธรรมะข้อไหน มันก็จะผิด

ไปหมด เพราะไม่รู้ว่าจะเกิดมาทำไม?

เพราะฉะนั้นปัญหาที่ถามว่า ทำอย่างไรจึงจะป้องกันความทุกข์ในชีวิตฆราวาสได้? มันก็รวมอยู่ที่ว่า ต้องรู้เสียก่อนว่า เกิดมาทำไม? ถ้าไม่อย่างนั้นแล้วมันพบว่าไปหมด เราเล่าเรียน เราประกอบการทำงานในอาชีพ เราก็ได้ผลงานมาบริโภคใช้สอย กระทั่งมีเกียรติยศ ชื่อเสียง มีอะไรต่างๆ ที่เราต้องการจะมี แต่ถ้าเราไม่รู้ว่าจะเกิดมาทำไมแล้ว มันจะผิดวัตถุประสงค์ไปหมด แม้แต่จะเล่าเรียนหรือจะประกอบการทำงาน หรือแม้แต่จะรับประทานเข้าไป; นี่พูดคำหยาบๆ ถ้าไม่รู้ว่าจะเกิดมาทำไมแล้ว มันก็จะกินเข้าไป หรือรับประทานเข้าไปในลักษณะที่ผิดๆ ทั้งนี้ ฉะนั้นขอให้ไปคิดดูให้ดีว่า ปัญหาทั้งหมดมันขึ้นอยู่กับปัญหาเพียงปัญหาเดียว.

เมื่อคืนตอนหัวค่ำเราก็พูดกับถึงว่า ชีวิตมันต้องเต็มไปด้วยความสองตัว จึงจะดับทุกข์หรือป้องกันความทุกข์ได้; นั่นก็เป็นเรื่องของ การรู้ว่าเกิดมาทำไมด้วยเหมือนกัน หากรู้ว่าเกิดมาเพื่อประโยชน์อะไรแล้ว จึงรู้ต่อไปว่า จะต้องทำอย่างไร? จนกระทั่งว่า จะต้องจัดให้ชีวิตนี้ มันเต็มไปด้วยความสองตัว ความตัวที่หนึ่งเรียกว่า ความรู้ ในเมื่อตัวที่สองเรียกว่า กำลังใจแรง ดังนั้นความตัวที่หนึ่งต้องรู้ว่า เกิดมาทำไม? และพวกคุณก็เป็นเด็กอมมือในมหาวิทยาลัย เพราะไม่รู้ว่าจะเกิดมาทำไม, เพราะฉะนั้นเราจะต้องรู้ชัดเพื่อ

ไม่เป็นเด็กอมมืออีกต่อไป เพราะไม่รู้^๕ ช้อนจึงได้^๕ ชื่อว่าเป็นเด็กอมมือ
 ฉะนั้นต้องรู้^๕ ช้อน เพื่อพ้นจากความเป็นเด็กอมมือ นี่คือปัญหาเฉพาะ
 หน้า คือปัญหาที่จะต้องทำให้^๕ นิสิตมหาวิทยาลัยพ้นจากความเป็นเด็ก
 อมมือ แล้วก็ต้องไม่หลับตา หลงไปตามที่พูดกัน หรือนิยมกันว่า
 การศึกษาในมหาวิทยาลัยนั้นเป็นอุดมศึกษา เพราะที่แท้จริงเป็นเรื่อง
 ของเด็กอมมืออยู่ เพราะไม่รู้^๕ ว่า เกิดมาทำไมนั่นเอง อันนั้นก็เป็น
 เรื่องสำคัญ คือเรื่องของความไม่ประมาท ตอนนั้นอยากจะพูดถึง
 เรื่องความประมาทสักนิดหนึ่ง

คำว่า ‘ความประมาท’ ในภาษาธรรมะของพระพุทธเจ้า นั้นมัน
 กว้างไม่แคบๆ เหมือนในภาษาไทย ซึ่งหมายถึงเพียงอุบัติเหตุ สำหรับ
 คำว่า ความประมาท ในภาษาธรรมะนั้นแปลเป็นภาษาไทย หรือ
 ภาษาอะไรๆ ไม่ได้ ขอให้ใช้คำว่า “ประมาท” หรือ “ไม่ประ-
 มาท” ไปตามเดิม เพราะคำว่าประมาท มันรวมไว้ทั้งหมดของสิ่ง
 ที่ไม่พึงปรารถนา: ความไม่รู้^๕ ก็รวมอยู่ในคำว่าประมาท, ความอวด
 ตีก็รวมอยู่ในคำว่าประมาท, ความสะเพร่าไม่รอบคอบก็รวมอยู่ใน
 ความประมาท, ความซ้^๕ เกียจก็รวมอยู่ในความประมาท, แม้แต่
 ความไม่ตั้งใจ^๕ ตั้งใจ^๕ พ้น^๕ ผ่าอุปสรรคให้สำเร็จ ก็เรียกว่าความประมาท
 ๕ ๕ มันรวมอยู่ในคำว่า “ประมาท” ๕ ๕ หรือถ้าเดี๋ยวน^๕ เรา
 ยังหลับตาอยู่ ยังไม่รู้^๕ ว่าเราเป็นอะไร เกิดมาทำไม? เราก็เป็นเด็ก

อมมือ แม้เป็นนิสิตมหาวิทยาลัย ชั้นอุดมศึกษา; อย่างนี้เรียกว่า
ความประมาทเหมือนกัน แม้โดยไม่รู้สึกตัว

สำหรับความประมาทในภาษาไทยนั้นมันแคบ ประกอบไปด้วย
เจตนาแล้วก็มีการรู้สึกตัว แล้วอวดดี หรือประมาท ส่วนในภาษา
บาลี หรือภาษาธรรมะนั้น มันไปไกลกว่านั้นแม้ไม่รู้สึกตัว ก็เรียก
ว่าความประมาทเหมือนกัน. ฉะนั้นเราจะต้องตั้งต้นด้วยความไม่
ประมาท คือต้องตั้งต้นด้วยการรู้จักความประมาท แม้ที่ไม่รู้สึกตัวนี้
ให้กลายเป็นความไม่ประมาทเสียก่อน

เราสวดมนต์ทำวัตรทุกเช้าทุกเย็น ด้วยบทปัจฉิมโอวาทของพระ
พุทธเจ้า คือคำสั่งสุดท้ายเมื่อก่อนจะปรินิพพานนั้นว่า “จงถึง
พร้อมด้วยความไม่ประมาท” พระเนตรก็สวดกันอยู่ทุกเช้าทุกเย็น
แต่ถ้าไม่รู้ว่าจะ เกิดมาทำไม มันก็ยังประมาท ก็ยังโง่อยู่นั่นเอง ก็
สวดแต่ปากพล่อยๆ ไปทั้งเช้าทั้งเย็น มันก็ยังประมาทอยู่นั่นเอง
ฉะนั้นขอให้นึกไว้ เพื่อกันความประมาท แล้วก็จะได้พยายามรู้เสีย
เร็วๆ ว่า เกิดมาทำไม? ที่นี้จะได้พูดกันในหัวข้อที่ว่า เกิดมา
ทำไมต่อไป:

ข้อแรก บางทีจะมีคนเถียงว่า เราไม่ได้อยากเกิดมา ดังนั้นเรา
ไม่รับผิดชอบในปัญหาข้อนี้; ถ้ามันมีอย่างนี้ก็พึงรู้เถิดว่า นั่นแหละ
คือคนประมาทอย่างยิ่ง ประมาทถึงที่สุด เป็นความโง่บวมความ

ประมาท และอะไรอื่นๆ อีกมากมาย จนถึงกับพูดว่าเราไม่รับผิดชอบในการที่ว่า เราเกิดมาทำไม? เพราะว่าเราไม่ได้อยากเกิดมา พ่อแม่ทำให้เราเกิดมา หรืออะไรทำนองนั้น เราไม่รู้ไม่ชี้ทั้งนั้น ถ้ามีปัญหาย่างนั้น ก็อยากจะขอตัดบทลงไปแล้วว่า อย่าไปคิดในส่วนนั้น ขอให้คิดในส่วนที่ว่า มันเกิดมาแล้ว, เดียวนี้มันเกิดมาแล้ว เกิดมาแล้วเสร็จแล้ว; เพราะเกิดมาแล้ว มันก็เป็นภาระจำยอม ที่เราจะต้องจำยอมว่าเราเกิดมาแล้ว เราจะต้องทำให้ถูกต้องกับความประสงค์ของการที่ได้เกิดมา เราจะรู้หรือไม่รู้ มันไม่มีทางจะแก้ตัว

สิ่งที่มันทำให้เราเกิดมานั้น มันไม่ยอมรับผิดชอบแก้ตัวของเรา เราจึงต้องรับภาระจำยอมนั้นว่า เราเกิดมาแล้ว; แล้วเราต้องรู้ว่าเกิดมาทำไม? แล้วยังจะต้องประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามนั้นด้วย นี่ขอให้หมดปัญหาตอนนี้ไปเสียที่ว่า เราจะรู้หรือไม่ว่าเราเกิดมาเพราะอะไร? เพื่ออะไร? นี่มันก็มีหน้าที่ที่จะต้องรู้ว่า เกิดมาทำไม อยู่แน่แหละ; เพราะว่าการเกิดมานี้ มันอยู่ใต้อำนาจของสิ่งๆ หนึ่ง แล้วแต่ว่ามนุษย์มีปัญญาคนแรกๆ เขาจะเรียกมันว่าอะไร ไปตามทิวาติที่สุด ที่จะมีประโยชน์ที่สุด ข้อนี้มันเป็นปัญหาของทางฝ่ายจิต ฝ่ายวิญญาณ

พวกที่เป็นวัตถุนิยมจะไม่ยอมรับเอาปัญหานี้ แล้วจะไม่ยอมรับว่ามีอะไรที่ทำให้เกิดมา เพราะมันยุ่ง; เขาว่าอย่างนั้น เขาเกิด

มาต้องการวัตถุนั้นก็มีลิตวัตถุ มันก็ต้องการเทคโนโลยี เป็นพระเจ้า
 สำหรับช่วยให้การผลิตวัตถุนั้นที่ต้องการ สำเร็จตามความปรารถนา,
 อย่างนี้เราเรียกว่าพวกวัตถุนิยม เขาจะไม่ยอมคิดปัญหาอย่างที่เรากำ
 กำลังคิด แล้วเขาก็จะหาว่าพวกเรานี้บ้า มาคิดปัญหาที่ไม่จำเป็น
 จะต้องคิด ว่าเกิดมาทำไม? หรืออะไรทำให้เกิดมา? แต่ที่ฝ่าย
 เรากล่าวคือชาวตะวันตก ซึ่งรุ่งเรืองอยู่ด้วยความสว่างไสวในทาง
 วิญญาณนั้น มันคิด, มันต้องคิด และมันเคยคิดมามากแล้ว; และ
 รู้แล้วด้วย ว่าเกิดมาทำไม? หรืออะไรทำให้เกิดมา? แล้วก็ไม่ได้
 รู้เกินขอบเขต, รู้แต่พอดี เท่าที่จะดับความทุกข์ในการเกิดนี้ได้ นี่
 คือ ศัพทศาสตร์ ได้แก้วิชาความรู้เท่าที่จำเป็นที่มนุษย์ จะ
 ต้องรู้ เพื่อจะดับความทุกข์ได้ โดยเฉพาะกับของทุกคนไป
 คือชาวราส เหมือนที่คุณกำลังตั้งปัญหานั้น ฉะนั้นขอให้คิดว่า
 เกิดมาทำไม? โดยไต่ไปถึงว่า อะไรทำให้เกิดมา? ถ้าเรารู้จักสิ่ง
 ที่ทำให้เกิดมา เราก็จะรู้ได้ง่ายว่า เกิดมาทำไม? คือมันเกิดมาตาม
 ความต้องการของสิ่งที่ทำให้เราเกิดมา

อะไรทำให้เกิดมา? พุทธอย่างภาษาของคนตะวันตกที่รุ่งเรือง
 ด้วยความสว่างไสวทางวิญญาณ เขาก็พูดกันตามที่เขาเห็นว่า เหมาะ
 แก่บุคคลในยุคนั้นในถิ่นนั้น บางพวกก็พูดว่าพระเจ้าทำให้เราเกิดมา
 สร้างเรามา แต่พุทธบริษัทนี้ใช้คำว่า “พระธรรม”, พระธรรมทำ

ให้เกิดมา ทันใดนั้นก็เกิดมีความคิด ที่เป็นอิสระ คือไม่ใช่คำว่า “พระเจ้า” หรือ “พระธรรม” จะใช้คำว่า “ธรรมชาติ” ก็ได้ ธรรมชาติทำให้เราเกิดมา, แต่อย่าลืมว่าในพุทธศาสนานั้น สิ่งที่เราเรียกว่า ธรรมชาติ นั้น เขารวมไว้ในคำว่า “พระธรรม”

นี่แหละคุณจะต้องเข้าใจคำว่า ธรรมชาติ ที่ขอบพุดกันนั้นกัน ในพุทธศาสนารวมไว้ในคำที่เรียกว่า “พระธรรม”; เพราะคำว่า “ธรรม” หรือ พระธรรม นั้นมันกว้าง มันครอบคลุมไปทุกสิ่งทุกอย่างหมด ตัวธรรมชาติดีคือตัวกฎของธรรมชาติดี ตัวหน้าที่ของมนุษย์ตามกฎหมายธรรมชาติดี ตัวผลที่ได้รับจากการปฏิบัติหน้าที่นั้นก็คือ เรียกว่า “ธรรม” เพียงคำเดียว สิ่งต่างๆ ๔ ประเภทจำแนกเป็นอย่างๆ แล้วไม่รู้ก็ล้านอย่างนั้น รวมอยู่ในคำว่า “ธรรม” เพียงคำเดียว ธรรม ก็คือพระธรรมในที่นี้ พระธรรมในที่นี้ไม่ใช่หมายถึงแต่เพียง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เหมือนอย่างที่เราต้องกันในรูปแบบเรียน แต่หมายถึงทุกสิ่ง รวมทั้งสิ่งที่มีอำนาจ บันดาลให้สิ่งต่างๆ เป็นไป คือพระธรรมในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ ฉะนั้นจึงเห็นได้ทันทีว่าพระธรรมเป็นผู้สร้างเรามา, แล้วก็มีคามมุ่งหมายจำกัดตายตัว ไม่พรว้า ไม่เลือนว่าที่สร้างให้เราเกิดมานี้ เพื่อให้มาทำอะไร?

พวกอื่นเขาไม่เรียกว่า พระธรรมเขาเรียกว่าพระเจ้าก็ได้เหมือน

กัน คุณควรจะเข้าใจคำว่า “พระเจ้า” เพราะว่าพระเจ้านั้น เป็น ภาษาไทย ไม่ใช่ภาษาบาลี ไม่ใช่ภาษาฝรั่ง พวกฝรั่งเขามีคำว่า “พระเจ้า” ของเขา เช่นคำว่า God เป็นต้น; แล้วมีคำที่ใช้แทน คำว่า God นี้อีกมากมายหลายสิบคำ, แต่แล้วเขาก็ไม่รู้จักพระเจ้า หรือ God เช่นเดียวกับที่พวกพุทธบริษัทไม่รู้จักพระธรรมในลักษณะ ที่ถูกต้องและสมบูรณ์

คำว่า “พระเจ้า” ที่แท้ในภาษาไทยนั้น มันก็คือพระธรรมคือ ทำหน้าที่สร้างโลก ควบคุมโลก ให้โลกเป็นไปตามกฎเกณฑ์, นั่นแหละคือพระธรรมหรือจะเรียกว่าพระเจ้าก็ได้; แต่แล้วเด็กๆ นี้ถูกสอนให้เข้าใจผิด จนพระเจ้านั้นกลายเป็นบุคคล หรือเป็นผี หรือ เป็นอะไรก็ตาม ที่มีความรู้สึกอย่างคน, ให้พระเจารู้สึกเหมือนๆ คน เช่นพระเจ้าบางชนิดมันมากในกามารมณ์กัม, หรืออย่างน้อยที่สุดก็รู้จักโกรธ รู้จักเกลียด รู้จักรัก รู้จักพอใจ เหมือนคน, มันก็เลยผิดไปจากความหมายที่ถูกต้องของคำว่า “พระเจ้า” แล้ว พระเจ้าก็มีคุณลักษณะ หรือ qualification นั้น มากจนพูดไม่ไหว คือสามารถทำทุกอย่างมีหน้าที่ทุกอย่าง แล้วเราก็ไปเอาแต่เพียงหน้าที่อย่างคนๆ มันก็เลยถูกไม่ยุติธรรมแก่พระเจ้า นั่นแหละคือ การไม่รู้จักพระเจ้า

เมื่อไม่รู้จักทั้งพระเจ้า ไม่รู้จักทั้งพระธรรม มันก็ไม่ว่า พระ

ธรรมชาติ; ฉะนั้นนิพพานเป็นธรรมชาติแห่งความไม่เกิดไม่ตาย, เป็นธรรมชาติที่อะไรปรุงแต่งไม่ได้, เป็นธรรมชาติซึ่งเป็นที่สุดของสิ่งที่ปรุงแต่ง อย่างนี้เป็นต้น นี่มันไกลออกไปจนคุณฟังไม่เข้าใจ ใช่มั้ย? เพราะว่าในมหาวิทยาลัยของคุณไม่เรียนธรรมชาติอย่างนี้ ไปเรียนธรรมชาติ ดิน น้ำ ลม ไฟ ของเด็กๆ อดมีย่อยู่ตามเดิม เรียนเรื่องก้อนกรวดก้อนหิน ความร้อน แสง เสียง อะไรก็ตาม ก็เป็นธรรมชาติทางวัตถุไปหมด ส่วนธรรมชาติที่ไม่ใช่วัตถุนั้นไม่รู้จัก แล้วจะไม่ยอมรับว่าเป็นธรรมชาติดีได้ ฉะนั้นถ้าเข้าใจคำว่า “ธรรมชาติ” ในบาลี หรือในพุทธศาสนา มันก็จะหมดปัญหาไปมากที่สุด; คือทำให้รู้ว่าธรรมชาติต้องการให้ “คน” นี้ทำอะไร?

“คน” นี้ ถ้าพูดตามภาษาธรรมะอย่างนี้ ก็คือผลิติดลของธรรมชาติ แม้แต่ที่คุณเรียนวิทยาศาสตร์อย่างใหม่ๆ จากพวกฝรั่งมาคุณก็พอเข้าใจได้ว่า มนุษย์ สัตว์ เหล่านี้มันเป็นผลิติดลของธรรมชาติ: มันไม่เคยมีอยู่ในโลกมาก่อน แล้วมันก็เพิ่มมีขึ้นมาไปเรียนชีววิทยาคู แม้ตัวโลกเองก่อนหน้านั้นก็ไม่มันก็เพิ่มมีขึ้นมา ฉะนั้นโลกนี้มันก็เป็นผลิติดลของธรรมชาติ คือด้วยการบังดาลของธรรมชาติ, ในภาษาธรรมเขาเรียกว่า ปรุงแต่ง เป็นการปรุงแต่งของธรรมชาติ ซึ่งมันไม่มีจิต ไม่มีเจตนาเหมือน “คน” มันก็ยังปรุงแต่งได้ บัน-

ดาลสิ่งต่างๆ ได้ คุณเอาไปคิดดูซิว่า ถ้าคุณเชื่อว่า โลกนั้นมันแตก
 เป็นสะเก็ดออกมาจากดวงอาทิตย์ หรือว่าการรวมกลุ่มเข้มข้นของ
 เนบิวลา (nebula) จนเกิดเป็นโลกขึ้นมาอีกตาม, คุณจะเรียกว่ามัน
 เป็นเจตนาของธรรมชาติหรือไม่? ถ้าถือเสียว่าธรรมชาติไม่ใช่คน ก็
 อาจจะถือว่ามีเจตนาได้ แต่เดี๋ยวนี้เรามีภาษาใช้ที่กว้างออกไป
 แม้ไม่มีชีวิตจิตใจ รู้สึกนึกคิด มันก็มีความหมายอยู่ในนั้น ที่มัน
 ไม่อยู่นิ่งที่มันหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ อันนี้ เราเพิ่งดูให้ดีเกิด มัน
 ก็มีความหมายในลักษณะที่เหมือนกับเจตนา เพราะเราต้องยอมรับ
 ว่าธรรมชาตินี้มีวิวัฒนาการคือเปลี่ยนไปเรื่อย ไปในทางที่แปลก
 ออกไปๆ นั่นคือวิวัฒนาการ จะด้วยความประสงค์อย่างไร? ก็เพื่อ
 ที่จะถึงที่สุด หรือถึงจุดจบของมัน

ดังนั้น การที่ธรรมชาติให้มีอะไรขึ้นมาไม่สิ้นสุดหยุดหย่อนนี้ ก็
 ควรจะถือว่ามีเจตนา เพื่อถึงจุดจบของมัน ทั้งนี้ถ้าเป็นจุดจบทางวัตถุ มัน
 ก็อาจจะเป็นอย่างที่ความสลายตัวไปอีกก็ได้, สลายตัวไม่มีเหลืออยู่
 อีกครั้งก็ได้; คือโลกนี้มีจุดจบสักวันหนึ่งข้างหน้า เหมือนมันมีการ
 สลายตัว ไม่มีเหลืออยู่อีกก็ได้ แต่ที่มันเป็นเรื่องทางวัตถุ มันไม่
 ใช่เรื่องของคนที่มีความชีวิตจิตใจ; ดังนั้นเรื่องของคนที่มีความชีวิตจิตใจ มัน
 ก็เลยมีจุดจบทางฝ่ายวิญญาณ เป็นเรื่องของความสว่างไสวทาง
 วิญญาณ หรือ spiritual enlightenment ดังที่เราได้พูดกันมา

นานแล้ว นี่แหละทางวัดถูกไปให้ถึงจุดสูงสุดของฝ่ายวัตถุ ทางฝ่าย
วิญญาณก็ไปให้ถึงจุดสูงสุดของฝ่ายวิญญาณ นี่แหละจะไปเป็นอัน
เดียวกันกับความประสงค์ของพระเจ้า หรือความประสงค์ของพระ-
ธรรม พระธรรมเป็นเรื่องทางฝ่ายวิญญาณ เป็นส่วนสำคัญ มันก็
ต้องมีจุดจบตามทางฝ่ายวิญญาณ คือมีจิตใจสูงสุด เท่าที่สิ่งๆ ที่เรียก
ว่าจิตใจนั้นมันจะสูงได้

ทีนี้เมื่อถามว่า พระธรรมมีความมุ่งหมาย มีเจตนารมณ์อย่าง
ไร ในการที่สร้างมนุษย์ขึ้นมา? ก็เพื่อให้มนุษย์ไปถึงจุดสูงสุด
ของความเป็นมนุษย์ พระเจ้าก็เหมือนกัน เมื่อถือตามหลักของพวก
คริสเตียน ซึ่งเขียนเรื่องพระเจ้าเอาไว้ชัดเจนพอนี้ ตั้งแต่ยังเป็น
ศาสนายิว เขาก็พูดไว้ชัดว่าเพื่อมนุษย์จะไปรวมกับพระเจ้าในที่สุด,
เพื่อมนุษย์จะไปเกิดในโลกของพระเจ้า คือไปเป็นอันเดียวกันกับ
พระเจ้าในที่สุด; แล้วก็จบกันแค่นั้น เดียวนี้มนุษย์ยังอยู่ในโลกของ
มนุษย์ที่มีความสกลปรกมิตมัว เว้าร้อน เป็นทุกข์นี้ ก็ให้ปฏิบัติ
ศาสนาไปจนพระเจ้าโปรด รับเข้าไว้ในอาณาจักรของพระเจ้า ไม่
ต้องเป็นอะไรอีกต่อไป จุดจบของพวกที่ถือศาสนาพระเจ้าเขาขาดไว้
อย่างนี้ แต่แล้วเราก็ไม่เข้าใจเขา; แล้วไปดูถูกเขาว่า บ้าๆ บอๆ
นี่ผมอยากจะทายล่วงหน้าว่า พวกคุณไม่รู้จักความของศาสนาคริสต์
เตียน จนไปดูถูกเขาว่า เป็นเรื่องบ้าๆ บอๆ ก็ได้ ทั้งนี้ก็เพราะว่า

แม้แต่พวกคริสเตียนเองที่ไม่รู้เรื่องนักก็มี, นับถือศาสนาคริสต์แต่ปากเหมือนที่คนไทยเรานับถือพุทธศาสนาแต่ปาก; เมื่อพวกโน้นไม่รู้จักพระเจ้า พวกเรานักไม่รู้จักพระธรรม

ถ้าคุณรู้จักพระธรรมแล้วก็จะหมดปัญหา แล้วจะไม่ถามปัญหาอย่างนี้, แล้วก็ไม่จำเป็นที่จะต้องมาสวนโมกข์ ที่ถามปัญหาอย่างนั้นมันแสดงอยู่ในตัวแล้วว่าไม่รู้จักสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” ฉะนั้นก็เป็นธรรมดาแล้ว ที่ว่าเราจะมาพบกันที่ไหนแห่งหนึ่ง เพื่อศึกษาหรือเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับพระธรรมจนรู้จักพระธรรม: แล้วปัญหาต่างๆ จะหมด คือรู้จักพระธรรมแล้ว ก็จะมีปัญหาเกิดมาทำไม? ใครบันดาลให้เกิดมา? ด้วยวัตถุประสงค์อะไร? แล้วเราจะต้องทำอย่างไรต่อไปให้ลุล่วงไปจนถึงที่สุด? ถ้ารู้จักพระธรรมมันก็ต้องรู้อย่างนี้เดี๋ยวนี้ยังไม่รู้ถึงขนาดนี้ คือไม่รู้ถึงขนาดที่จะเรียกว่ารู้พระธรรม มันก็เป็นเหตุให้ไม่ประสบความสำเร็จในการเรียน ตั้งต้นแต่การเป็นเด็ก ก็ไม่ประสบความสำเร็จ ในการเรียน ในการทำงาน ในการบริโภคผลงานชนิดที่มันจะไม่เป็นความทุกข์; มันมีแต่ความยุ่งยากโกลาหลวุ่นวาย หรือเป็นความทุกข์ไปหมด วัฒนธรรมหรือศาสนาอื่นถือคำว่า “พระเจ้า” พุทธบริษัทถือคำว่า “พระธรรม” เราจะต้องทำตามความประสงค์ของสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” มันมีเจตนารมณ์ของมันมีอย่างไรเราต้องทำตามนั้น พูดอย่างกำปั้นทุบดินก่อน

ไม่มีทางผิด ว่าพระธรรมสร้างเรามา เพื่อให้เรามีธรรมะ คุณจะ
 ฟังออก ชอบหรือไม่ชอบก็ตาม; พระธรรมนี้สร้างเรามาเพื่อให้เรา
 มีธรรมะ สร้างมนุษย์มาเพื่อให้มีธรรมะ เมื่อมีธรรมะแล้วก็จะได้
 แตกต่างจากสัตว์ ฉะนั้นเขาจึงมีคำพูดมาแต่โบราณดึกดำบรรพ์ว่า
 “ธรรมนี้เพื่อความผิดแผกแตกต่างจากสัตว์” ถ้าทอณคาถานี้ไว้
 บ้างก็จะได้ว่า ‘อาหารนิทุทาภยเมถุนนฺจ’ - การหาอาหารกิน การ
 แสดงความสุขในการนอน การรู้จักขี้อลาด วังหนี่อันตราย และการ
 ประกอบเมถุนธรรม, “สามาณฺณ-เมตปฺปสุถิ นรานํ” - สัตว์อย่างนี้
 มีเสมอกันระหว่างคนกับสัตว์, “ธมฺโม หิ เตสํ อธิโก วิเสโส”
 - ธรรมะเท่านั้นที่จะทำความผิดแปลกแตกต่าง ระหว่างคนกับสัตว์,
 ธมฺเมเน หินา ปสุถิ สมานา” - เมื่อเอาธรรมะออกไปเสียแล้ว คน
 ก็เท่ากันกับสัตว์ มันมีใจความว่า ธรรมะที่ทำให้คนต่างจาก
 สัตว์, ธรรมะสร้างคนขึ้นมาผิดจากสัตว์ก็เพราะว่า ต้องการ
 ให้คนมีธรรมะอย่างคน อย่างมนุษย์

เดี๋ยวนี้ เราก็เรียกตัวเองว่าเป็นคน หรือเป็นมนุษย์ มันก็ต้อง
 มีธรรมะ ถ้าใครไม่มีธรรมะก็ไม่ต่างอะไรจากสัตว์ คำว่า “ธรรมะ”
 ในที่นี้หมายถึงธรรมะสำหรับคน ธรรมะเพื่อมนุษย์ เพื่อคน ก็คือ
 รู้ว่า เกิดมาทำไม? แล้วก็ทำไปให้ถึงที่สุด พอพูดถึงพระเจ้าก็
 อย่างเดียวกันอีก พระเจ้าต้องการให้คนดีกว่าสัตว์ แล้วไปอยู่กับ

พระเจ้า ถ้าพูดถึงธรรมชาติ ธรรมชาติต้องการให้มีวิวัฒนาการไม่หยุด. วิวัฒนาการมาจนเป็นมนุษย์ แล้วก็ให้ไปถึงที่สุดของความ เป็นมนุษย์; ในที่สุดเราก็ไปจบอยู่ที่การมีธรรมะอย่างถูกต้อง และ สมบูรณ์

นี่เรารู้ว่า พระธรรมต้องการให้เรามีธรรมะ พูดอย่างกำปั้นทุบดินก็ว่า ธรรมะสร้างมนุษย์ขึ้นมาสำหรับให้มีธรรมะ ที่นี้ เดียวนี้เรามีธรรมะแล้วหรือยัง? คุณก็ตอบได้ด้วยตนเอง ผมพูดที่โรมันก็กระทบกระเทือนทุกทีว่ามนุษย์ในโลกนี้มีธรรมะหรือยัง? พวกเราชาวไทยมีธรรมะกันหรือยัง? และโดยเฉพาะคน คนเดียว เป็นคนหนึ่งๆ เช่นคุณเอง มีธรรมะหรือยัง? ผมก็ตอบได้แต่เพียงว่าถ้ามีธรรมะจริงแล้ว มันไม่ยุ่งยาก โกลาหล วุ่นวาย อย่างที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้ ทั้งโลกก็ตี ทั้งประเทศก็ตี หรือแม้แต่คนๆ เดียวก็ตี ถ้ามีธรรมะแล้ว ก็จะไม่มีการตีที่เป็นปัญหามาเกลียดน่าชังอย่างนี้ อันนี้เรารู้กันเองเฉพาะคนๆ เป็นภายในไปก็แล้วกัน แต่ถ้ามองดูที่สังคม คุณก็ตอบได้มากกว่านั้น ว่าสังคมกำลังเป็นอย่างไร

เมื่อรู้ว่าสังคมเป็นอย่างไร เราก็อาจสามารถที่จะปลิดตัวออกมาจากสังคมโดยทางจิตใจ: ทางร่างกายมันเนืองอยู่กับสังคม หลีกไม่คอยพ้น แต่ทางจิตใจนี้ เราสามารถที่จะปลิดตัวออกมาจากสังคมที่สกปรก; คือเรามีธรรมะอาศัยธรรมะ ยังสามารถทำให้ตรงตามความ

ประสงค์ของพระธรรมที่สร้างเรามาทำไม ในส่วนนี้ผมขอรับรองว่า คุณอย่าเป็นคนขี้ปดมดเท็จ แก้วว่า ไม่อาจจะแยกจากสังคม ไม่อาจจะปลีกจากสังคม, เมื่อเพื่อนดูบหฺร เราก็ดองดูบ, เมื่อเพื่อนกินเหล้า เราก็ดองกินเหล้า, เมื่อเพื่อนด่ามะเลเทเมาเรองเพด เราก็ดองด่ามะเลเทเมา, เราไม่อาจจะแยกจากสังคม, อย่างนี้ผมว่าเป็นคนมุสา เป็นคนขี้ปดมดเท็จ สำหรับจะแก้วสำหรับจะไปทำ ความชั่ว

ธรรมชาติสร้างเรามาโดยทางจิตใจ สามารถที่จะแยกออกจากสังคมไปนิพพานตามลำพังเราคนเดียวก็ได้ ถึงทางร่างกายก็เหมือนกัน ถ้าเรามีความกล้าหาญพอ เราก็สามารถจะแยกออกจากสังคม; หรือถ้าถ้าเราจะเข้าไปรวมอยู่ในสังคม เราก็จะต้องเป็นฝ่ายที่ต่อต้านไม่ให้ขบถต่อพระธรรม

ผมได้ยินข่าวหนังสือพิมพ์ลงว่า พวกนิสิต นักศึกษา มหาวิทยาลัยเข้าไปต่อสู้ทางการเมือง เกี่ยวกับพรรคนั้นพรรคนั้น; แต่แล้วก็ยังสงสัยอยู่ว่า ทำไปด้วยความบริสุทธิ์ใจ เพื่อพระธรรมหรือเปล่า? ถ้าพวกนิสิตเหล่านั้นไปต่อสู้ทางการเมือง ทางสังคมแล้ว มันก็ต้องเพื่อความเป็นธรรม เพื่อความถูกต้องตามความต้องการของพระธรรม: มันก็ได้เหมือนกัน แม้จะอยู่ในสังคม ถ้าอยู่ในลักษณะอย่างนั้นมันก็มีประโยชน์เหมือนกัน แต่ถ้าพลอยผสมโรงไป

ในทางที่ไม่ใช่พระธรรม, ไม่ใช่ของพระธรรม, หรือว่าเป็นธรรม, หรือว่าเป็นธรรมที่ผิดๆ แล้ว มันก็ใช้ไม่ได้; มันผิดวัตถุประสงค์ของพระธรรม พระธรรมไม่ต้องการอย่างนั้น พระธรรมต้องการให้เรามีธรรม, พระธรรมสร้างเรามาเพื่อต้องการให้เรามีธรรมเรื่อยๆ ไป, คือดีขึ้นไป สูงขึ้นไป จนถึงบรมธรรมสุดท้าย

สิ่งที่เรียกว่า “บรมธรรม” นั้น เขาเรียกหลายชื่อ มีหลายชื่อเช่นนิพพาน ซึ่งเป็น อมตธรรมเป็นต้น นั่นแหละคือบรมธรรมสูงสุดของมนุษย์. ฉะนั้นขอให้ถือว่า พระธรรมสร้างเรามา เพื่อให้เรามีธรรมเรื่อยๆ ไปจนกระทั่งถึงบรมธรรม นั่นเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ถ้าปฏิเสธแล้วจะยุ่ง เพราะผิดและสับสนกัน แม้ว่าเดี๋ยวนี้คุณก็มุ่งหมายที่จะเป็นพระวาส ก็จะต้องออกไปเป็นพระวาส. เมื่อเขาพวกพระวาสเป็นหลัก เราก็ยังพูดยืนยันอยู่นั่นเองว่าเป็นมนุษย์เพื่อมีธรรมะ เพื่อถึงยอดสุดของบรมธรรม.

พระวาสก็ต้องเดินทางไปหาบรมธรรม บรรพชิตก็ต้องเดินทางไปหาบรมธรรม; ใครจะไปเร็วกว่ากัน มันอยู่ที่ใครทำผิดหรือทำถูก. ที่ออกมาเป็นบรรพชิตนี้เพื่อจะไปได้เร็วๆ คือตัดความผูกพันส่วนใหญ่ออกไปเสีย เพื่อจะไปเร็วๆ; แต่แล้วมันก็เห็นอยู่ว่า ไม่ไปเร็วๆ ก็มี ยังขบถต่ออุดมการณ์อันนี้ก็มี; เพราะบรรพชิตก็มีหลายชนิด หลายประเภท บางทีพระวาสไปเร็วกว่าก็มี. ถ้าพระ-

वासเป็นผู้ประพடுத்தกรรมด้วยความบริสุทธิ์ใจอยู่เสมอ มันก็เลื่อนขึ้นไปโดยเร็ว ไม่มีอะไรที่คงที่ตายตัว ตายด้านอยู่ที่นั่น; แล้วจิตใจมันก็วิวัฒนาการไปด้วยเหมือนกัน. สิ่งที่เคยรัก เคยบูชา มันก็จะกลายเป็นสิ่งที่ไม่รักไม่บูชา; แล้วก็เลื่อนไหลไปหาสิ่งอื่น ที่ไปรักไปบูชา. ไม่เท่าไรก็เห็นเป็นเรื่องไม่น่ารัก ไม่น่าบูชา; มันก็เลื่อนต่อไปอีก คือเลื่อนไปจนถึงยอดสุดที่จะเลื่อนไปอีกไม่ได้คือบรรพกรรม. ฉะนั้นพวกชาววาสนั้นแหละ บางชั่วโมงก็หลงโลกทางกามารมณ์. บางชั่วโมงก็ต้องการพักผ่อน บางชั่วโมงก็ต้องการความว่าง ความหยุดนิ่ง ความสงบ ไม่มีอะไรมารบกวน มีรสชาติทำนองเดียวกันกับนิพพาน; แต่แล้วไม่สนใจ ไม่สังเกต. และส่วนที่บูชากันเป็นส่วนใหญ่ ก็เป็นเรื่องเอเรติคัลอยู่ทางเหนือหนึ่ง; ฉะนั้นชีวิตชาววาสนส่วนมากมันจึงเป็นเสียอย่างนั้น เพราะว่าวิวัฒนาการกำลังเสื่อม.

ถ้าวิวัฒนาการของพุทธบริษัทยังเข้มข้น เขาก็มีชั่วโมงที่เป็นตัวเองอย่างนั้น อย่างนี้ อย่างโน้น ได้ครบถ้วนเหมือนกัน: ชั่วโมงแห่งความสงบประกอบไปด้วยกรรม อย่างนี้ก็มิ. เคียงขวาดูกสอนให้บ้าหลังในเรื่องทางฝ่ายวัตถุ ทางฝ่ายเหนือหนึ่ง จนไม่มีชั่วโมงแห่งความสงบ. นักศึกษาหนุ่มสาวเหล่านั้นก็พร้อมที่จะเป็นบ้า, พร้อมที่จะฆ่าตัวตาย, พร้อมที่จะทำอะไรผิดๆ แปลกๆ ด้วยมานะทิฐิสูง

หรือวิชา. ที่จริงการที่ตั้งกลุ่มพุทธศาสตร์และประเพณีขึ้นในมหาวิทยาลัยนี้ ก็นับว่าถูกต้องตามความประสงค์ของพระธรรมอย่างยิ่ง. สนับสนุนว่านั่นจะตมแต่ปาก แต่ข้อ มันก็มีผลเท่ากับไม่ได้ตั้ง.

นี่เราจะต้องรับรู้พระธรรมในลักษณะอย่างไร? พระธรรมสร้างเรามาเพื่อให้เรามีธรรม เราก็หนีไม่พ้น หลีกไม่ได้ และปฏิเสธไม่ได้. ก็ต้องพยายามให้มีพระธรรม. ปัญหาข้อแรกมันจึงต้องตอบได้ว่า เพื่อมีพระธรรม. เกิดมาทำไม? ตอบว่า เกิดมาเพื่อมีบรม-ธรรม, คือมีธรรมะเรื่อยๆ ไปจนถึงบรมธรรม.

ทีนี้เราจะเอาผล เอาผลอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งมันน่าชื่นใจหน่อย. ถ้าถามว่า เกิดมาทำไม? ก็ขอให้ภาวนาไว้เป็นเครื่องวางเฉยว่า “เกิดมาเพื่อไม่เป็นทุกข์—เกิดมาเพื่อไม่เป็นทุกข์” คำนี้ฟังยาก แต่ว่ามันก็พอจะใช้ปฏิบัติได้คือให้ถือเป็นหลักไว้ก่อนว่า เราเกิดมาเพื่อไม่เป็นทุกข์. ฉะนั้นคุณอย่าร้องไห้คุณอย่าเสียใจ ในเมื่อมีความผิดหวังใดๆ ซึ่งไม่ใช่ความผิดของคุณ. แม้เป็นความผิดของคุณ แต่แล้วมันก็ขึ้นมา, แล้วก็มาเสียใจ มาร้องไห้, อย่างนี้เป็นคนโง่ไม่รู้จักความหมายของคำ “เกิดมาทำไม” อย่างน้อยเราจะต้องถือว่า เกิดมาเพื่อไม่มีความทุกข์ไว้ก่อน. ดังนั้นเมื่อความทุกข์มันเกิดขึ้นในลักษณะใด หรือในระดับใดก็ตาม จะต้องบดทิ้งออกไปก่อนว่า นี่ไม่ใช่เพื่อเราไม่ใช่สำหรับเรา: ฉะนั้นเราจะไม่มีการร้องไห้ จะ

ไม่ต้องมีการเสียใจ.

เพราะฉะนั้นจึงไม่ต้องพูดถึงการฆ่าตัวตาย นั้นมันบ้าเกินไป. เรา
จะสลัดปัญหาเหล่านั้นออกไป โดยที่ไม่ต้องรู้ว่าเพราะอะไรมากนัก;
รู้แต่เพียงว่ามันไม่ใช่สำหรับเรา. ความทุกข์นั้นไม่ใช่สำหรับเรา เรา
จะต้องไม่ทุกข์เข้าใจก่อน; แล้วแก้ปัญหานั้นไปด้วยความรู้ หรือสติ
ปัญญา. ความผิดหวังนั้นแหละเรียกว่าความทุกข์ก็ได้ คือไม่ได้
ตามที่เรตต้องการ ที่นั้นคนหนุ่มสาวนั้นมักจะบรูชาความหวัง, บรูชาความ
หวังในลักษณะที่ผิดๆ คือไปอิงปักใจ ว่ามันจะต้องสมหวัง ถ้าไม่
สมหวังแล้วตายเสียดีกว่า นี่คือคนโง่ที่สุด เพราะว่า ธรรมชาติ
มันไม่ได้สร้างมาสำหรับให้สมหวังเสมอไป; แล้วมันก็ไม่ต้อง
การให้สมหวัง สำหรับคนโง่มันต้องการให้สมหวัง สำหรับคน
ฉลาด คือคนที่รู้จักธรรมชาติดี จะเห็นว่าสมหวังหรือผิดหวังมันเท่า
กัน ฉะนั้นเรตต้องฉลาดรู้จักธรรมชาติดีพอที่จะต่อสู้กับธรรม ชาติ
ได้; แล้วเราก็จะสมหวัง, คือเราไม่ไปหวังอย่างโง่ๆ เหมือนที่
หนุ่มสาวหวังกัน

เรามามีความหวังอย่างถูกต้อง อย่างลึกซึ้ง คล้อยตามกฎของ
ธรรมชาติแล้วเราจึงไม่ต้องผิดหวัง; หรือพูดอย่างธรรมะที่ดีก็
คือไม่หวังอะไร, เราจะไม่หวังอะไรจากธรรมชาติ เพราะเรารู้ว่า
ธรรมชาติมันเป็นของศักดิ์สิทธิ์หรือเด็ดขาดอยู่ในตัวมันเอง; มันไม่

แพ้ใคร แล้วมันก็เป็นไปอย่างตายตัวตามกฎหมายของธรรมชาติ ถ้าเราไปหวังให้ผิดไปจากกฎหมายของธรรมชาติ มันก็เป็นไปไม่ได้ ที่นี้ เราจะเป็นผู้สมโรงกับธรรมชาติ คือทำให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาติ หรือพระธรรมนั้นแหละ แล้วเราก็จะไม่ผิดหวัง

คุณศึกษาเล่าเรียนให้มันคล้อยตามกฎหมายของพระธรรม, คุณทำงานให้มันคล้อยตามกฎหมายของพระธรรม, คุณมีลูกมีเมียมีอะไรก็ให้คล้อยตามกฎหมายของพระธรรม แล้วก็จะไม่มีผิดหวัง, คำว่า “ผิดหวัง” จะไม่มีในชีวิตนี้ เพราะมันประกอบอยู่ด้วยธรรม ที่นี้หนุ่มสาวใหม่ๆ มันไปหวังตามอำนาจของกิเลส ซึ่งมันก็ต้องผิดธรรมชาติ แล้วมันก็ต้องผิดหวังทุกเวลานาทีอยู่นั่นแหละ มันกระหายมากมันก็ต้องผิดหวังอยู่เสมอไป มันหวังมากเกินไป หรือมันหวังผิดหวังนอกทาง เพราะฉะนั้นมันจึงมีตมมกัลลัคคัมอยู่ตลอดเวลา นี่ก็ไม่มีพระธรรม ไม่มีธรรมะอยู่ในบุคคลนั้น มันจึงเป็นนรก หรือว่าเป็นความวุ่นวายอยู่ตลอดเวลาด้วยความผิดหวัง ฉะนั้นถ้าหากจะบูชาความหวังกับเขาให้ถูกต้อง; เพราะความหวังมันต้องเข้ารอยกันกับกฎหมายของธรรมชาติ แล้วเราก็จะไม่มีความผิดหวัง

ดังนั้นจึงเป็นอันว่า เกิดมาเพื่อรู้ธรรมชาติ แล้วไปด้วยกันกับธรรมชาติ คือพระธรรมหรือพระเจ้า อย่างที่ไม่มีผิดหวัง, นี่

ผมใช้คำว่า เกิดมาเพื่อไม่ทุกข์ ฉะนั้นคุณไม่ต้องเป็นห่วง ไม่ต้อง
วิตกกังวลไม่ต้องทำอะไรให้มันเป็นทุกข์ ถ้าความทุกข์มันเกิดขึ้น
ด้วยความเผด็จของเราก็คือรีบตัดออกไปทันทีว่า นี่ไม่ใช่เรื่องของเรา
เราจะต้องตั้งต้นทำใหม่ โดยไม่ต้องรู้สึกเป็นทุกข์; มีความรู้ มีสติ
ปัญญาทำต่อไป มันก็เป็นความก้าวหน้าวิวัฒนาการ ไปตามทาง
ของพระธรรมอยู่เรื่อยไป; ไม่มีความทุกข์เรื่อย ๆ ไปจนถึงยอดสุด
คือบรมธรรม

ขอให้ถือว่า ถ้าความทุกข์เกิดขึ้นในลักษณะใดก็ดี เท่าใดก็ดี
ก็หมายความว่ามันทำผิด เรามันขัดต่อพระธรรมด้วยความรู้ตัวบ้าง
ไม่รู้ตัวบ้าง เจตนาบ้าง ไม่เจตนาบ้าง: ฉะนั้นอย่าไปเสียใจมัน
แม้ที่สุดแต่ความเจ็บไข้เกิดขึ้น ซึ่งเป็นธรรมชาติที่สุด ก็อย่าไปทุกข์
กับมัน อย่าไปเสียใจกับมัน จะรักษาเยี่ยงยาโรคร้ายไข้เจ็บ ก็ไม่
ต้องเป็นทุกข์, กระทั่งว่าตายก็ไม่ต้องกลัว, ตายก็ไม่ต้องเป็นทุกข์
จะตายก็ไม่ต้องกลัว ถ้าว่าความวิตกกังวล ความระแวง หรือความ
กลัวเป็นทุกข์ ก็บอกว่าเป็นไม่ใช่เรื่องของเรา ไม่ต้องกลัว เขาอย่าง
นี้ไว้ที่หนึ่งก่อน เขาดีอยู่ อย่างนี้ไว้ที่หนึ่งก่อน แม้ว่าเดี๋ยวนี้ยังไม่
เป็นพระอรหันต์ แต่ขอให้ยึดหลักของพระอรหันต์ไว้ที่หนึ่งก่อน;
ความทุกข์ไม่ใช่ของเรา เราไม่ยอมรับเอาสิ่งใด ขอให้ฝึก
อย่างนี้ จะเป็นการฝึกตามพระธรรม เป็นการปฏิบัติพระธรรม

อย่างสูงสุด

ขอยกตัวอย่างที่ว่าฟังแล้วน่าขบขันเล็กน้อยว่า ถ้าไปเจอเสือกลางป่าก็ไม่ต้องกลัว และเป็นทุกข์ จะขันต้นไม้ก็ขันโดยไม่ต้องกลัวและเป็นทุกข์, จะวิ่งหนี ก็วิ่งหนีโดยไม่ต้องกลัวและเป็นทุกข์, ถ้าจวนตัวที่จะต้องสู้เสือชกกับเสือก็ชกกับเสือโดยไม่ต้องกลัว และเป็นทุกข์ ขอให้จำหลักนี้ไว้ให้ได้ทีหนึ่งก่อนว่า “เราไม่ได้เกิดมาสำหรับเป็นทุกข์” แล้วก็จะทำอะไรได้ดีด้วย ถ้าเราทั้งกลัวและทั้งเป็นทุกข์ วิ่งขันต้นไม้ก็จะวิ่งขันไม่ไหว, หรือจะขันผิดๆ ถูกๆ พลาดตกลงมาให้เสือกัดเสียอีก ต้องไม่กลัวและเป็นทุกข์ มีสติสัมปชัญญะอยู่เรื่อย จะขันต้นไม้ก็ขันได้ดี จะวิ่งหนีก็วิ่งได้ดี, หรือจะสู้กับเสือ ก็อาจจะชกทีเดียวเสือตายเลยก็ได้ นี่ต้องไม่กลัว ต้องไม่เป็นทุกข์

“ฉันไม่ได้เกิดมาเพื่อเป็นทุกข์” ขอให้ท่องคาถานี้ไว้แล้วก็ให้ปฏิบัติตามทางของพระธรรม, อย่าให้เป็นมิจฉาทิฐิขึ้นมา จิตว่างแบบอนิพพานนั้นเพื่อแก้ตัวที่จะทำความชั่ว “ฉันไม่ต้องเป็นทุกข์” แล้วก็เลยติดคุกติดตะรางอะไรก็ได้ไม่ต้องเป็นทุกข์ ทำความชั่วอย่างไรก็ได้ แล้วไม่ต้องเป็นทุกข์ อย่างนี้มันเป็นจิตว่างแบบอนิพพาน, อุดมคติแบบอนิพพานว่า ฉันไม่ได้เกิดมาเพื่อความทุกข์ แต่มันไม่รู้จักความทุกข์มันไปเห็นความทุกข์เป็นความสุขหรือเป็นอะไรไปเสีย

ถ้าเราผู้ผิดชอบคิดว่า อะไรเป็นความทุกข์ เราก็รู้จักหลักเดียว
เดียว หรือว่าอะไรเป็นเครื่องทรมานใจ เราก็ไม่เอาสักอย่างเดียว นั้น
แหละให้ถือกันในแง่ที่ว่า เราเกิดมาสำหรับไม่เป็นทุกข์ในทุกๆ
กรณี แล้วเรามีความรู้มีสติปัญญา มีสติสัมปชัญญะ ปฏิบัติไป
แก้ไขไป เพื่อไม่ให้สิ่งที่จะเป็นทุกข์นั้นมันเกิดขึ้น หรือมาอีก แต่
เมื่อมันมาถึงเข้า เราไม่ยอมรับเอา เราพยายามหาหนทางที่จะไม่
ให้มันมาถึง เรียกว่ากล่าเผชิญหน้ากับเสีย คือความทุกข์ เมื่อ
ความทุกข์เกิดขึ้น หรือมีเข้ามา เราจะไม่ทุกข์ เราจะยิ้มแย้มแจ่ม
ใสเพื่อฆ่าเสียมันเสีย หรือว่าจะหลบหลีก จะหนีเสีย ก็ต้องด้วย
ความไม่มีทุกข์ด้วยความไม่เป็นทุกข์

นี่แหละคือความมุ่งหมายของพระธรรม เพียงอย่างเดียวเท่านั้น
คือเพื่อจะไม่ให้คนเป็นทุกข์ เพื่อให้คนมีธรรมะแล้วไม่เป็นทุกข์
ฉะนั้นเราเกิดมาเพราะพระธรรมสร้างเรามา เราก็ต้องทำให้ถูกต้องตาม
วัตถุประสงค์ของพระธรรมที่สร้างเรามา ปัญหาที่จะหมดไป ปัญหา
ที่ว่า “เกิดมาทำไม?” เราก็ตอบอย่างดีที่สุดเลยว่า เพื่อทำตาม
ความประสงค์ของพระธรรม ที่สร้างเรามาหรือที่ทำให้เราเกิดมา
จะเรียกพระธรรมนั้นว่า พระเจ้า หรือธรรมชาติดีไ้ทั้งนั้น, ล้วน
แต่มีความประสงค์ที่จะทำให้นุชนั้นนี้ไม่มีความทุกข์, ให้เป็นอยู่ใน
สภาพที่ไม่มีมีความทุกข์, คือเป็นอันเดียวกันกับพระธรรมหรือพระเจ้า

นั่นเป็นเหมือนกับว่า bird's eye view ซึ่งคุณจะต้องมองดูให้เห็นเสียก่อน คือคุณต้องบินขึ้นไปสูงเหมือนนกแล้วดูข้างล่าง ว่าอะไรเป็นอย่างไรให้ทั่วถึงเสียก่อน แล้วจึงจะรู้จักทำสิ่งเฉพาะตนให้มันสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ที่ผมชักชวนให้มาองในปัญหาที่ว่า เกิดมาทำไม? นั่นเป็นเหมือนกับขึ้นไปให้สูงๆ แล้วมองดูข้างล่าง ให้รู้ว่าชีวิตทั้งหมดคนมันเพื่ออะไร? เป็นผู้อยู่บนยอดภูเขา แล้วมองดูคนข้างล่างดูโลกข้างล่าง อย่างนี้ไม่มีทางที่จะทำผิด.

บัดนี้สว่างพอดี ยุติกันที่สำหรับวันนี้.

(ท่านอาจารย์ พุทธทาสภิกขุ บรรยายอบรม
พระนิสิต เมื่อ ๒๒ เมษายน ๒๕๑๓
เป็นบทหนึ่งใน ชุด ฃรราวาสธรรม)

การปฏิบัติงานคือการปฏิบัติธรรม

ครั้งนั้นบรรยายไปตามหัวข้อที่กำหนดให้ ซึ่งเป็นหัวข้อที่ ๒ มีข้อความว่า การปฏิบัติงานคือการปฏิบัติธรรม

เรื่องนี้เป็นเรื่องที่พูดมาหลายปีแล้ว แต่ยังไม่ค่อยได้ผล, เป็นเรื่องที่จะแก้ปัญหาต่างๆ ทางการเมือง ทางการปกครอง หรือส่วนบุคคลก็ตาม ได้, โดยเฉพาะสำหรับเยาวชนสำหรับเด็กๆ ถ้าได้เพาะนิสัยอันนี้ ให้ฝังแน่นอยู่ในสันดาน เขาก็จะชอบทำงาน ทำงานสนุก, ทำงานสนุกจนไม่ต้องไปเล่น, ต้องถึงอย่างนั้น แต่เดี๋ยวนี้เขาสนุกไม่ได้ ในเรื่องการทำงาน ก็ช่วยกันหาวิธีที่จะให้ได้สืบไปศึกษาคำที่เกี่ยวกับคำบรรยาย

ที่เคยพูดนั้นพูดสั้นๆ ว่าการทำงานไม่ได้พูดว่าการปฏิบัติงาน เคยพูดมาหลายครั้ง การทำงานคือการปฏิบัติธรรม, แต่ก็จะแทนกันได้ การปฏิบัติงานคือการปฏิบัติธรรม, คำว่าปฏิบัติงานนั้นคุณมันเฉพาะหรือค่อนข้างแคบ, ต้องการให้กว้างหมด ไม่มีเหลือ การทำงานในหน้าที่หรือนอกหน้าที่ ปฏิบัติตามระเบียบหมดเลยต้องใช้คำว่าทำงาน จะได้หมายถึงทุกสิ่งที่คุณควรกระทำ

นี่ก็อยากจะพูดถึงคำว่า งาน หรือการงานหรือหน้าที่, หน้าที่

เป็นคำแรกก่อนเป็นเรื่องแรก เพราะเดี๋ยวตามความรู้สึกของคนทั่วไป แม้ที่เป็นพุทธบริษัทก็จะถือว่า ธรรมะอยู่ที่วัด, การงานอยู่ที่บ้าน, ทำกันคนละที่, อย่างนี้ไม่ถูกต้องตามความจริง หรือความจริงของธรรมชาติ เพราะเราไม่ได้ศึกษาคำว่าธรรมให้เพียงพอว่าหมายถึงอะไร

คำว่า ธรรมในภาษาอินเดีย มันตรงกับคำว่าหน้าที่ในภาษาไทย, ปทานุกรมสำหรับเด็กๆ ใช้ คำว่าธรรม แปลว่า duty แต่เท่านั้น, ไม่พูดว่าอะไรของใคร, และไม่ต้องจำกัดว่าของศาสนาองค์ไหน, ของใคร. หน้าที่ที่ควรทำนั้นแหละคือธรรม, คือธรรมะ, เข้าใจว่าเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก ก็เพราะมนุษย์คนแรกนั้นได้สังเกตเห็นว่า โอ, มันมี, มีสิ่งที้อย่างนี้, คือสิ่งที่ต้องทำ ควรทำ แล้วเขาก็ได้พูดขึ้นถึงเรื่องนี้ หรือส่งสอนอบรมกันเรื่องนี้, คือให้ทำหน้าที่.

ธรรมะตามภาษาบาลียุคหลัง ก็แปลว่า สิ่งที่ทรงผู้ปฏิบัติไม่ให้ตกลงในกองทุกข์, แล้วมันก็ตรงกันเผงกับคำว่าหน้าที่. ถ้ามีการทำหน้าที่ก็ไม่ตกลงไปในกองทุกข์, ใช้คำว่าธรรม ในความหมายว่าหน้าที่เรื่อย ๆ มากยุคก็สมัยที่สุดเท่า จนถึงยุคพุทธกาลก็ใช้คำว่าธรรม, ธรรมเฉย ๆ ต่อไปอีก, จะเป็นธรรมของลัทธิไหนก็เรียกธรรมทั้งนั้นแหละ, เช่นประชาชนจะพบปะ, ก็จะได้ถามกันว่า "ท่าน

ขอบรรณะของใคร?” ขอบรรณะของสมณะโคตม, หรือของนิกัณณาภูบุตร, มัคขลิโคสาล, ตัณหะ, ทุก ๆ ลัทธิศาสนาที่มีสอนอยู่ในสมัยนั้น เขาก็จะต้องถามว่าขอบรรณะของใคร? นี่ก็แสดงว่ามีใช้กันอย่างกว้างขวางออกไป จนถึงกับให้เป็นหน้าที่ ฝ่ายจิต ฝ่ายวิญญาณ.

ครึ่งแรกยุคดึกดำบรรพ์นั้น คงจะหมายถึงหน้าที่ทางกายการงานทางกายมากกว่า, แล้วเมื่อมันเจริญมา ๆ ๆ มันก็กลายเป็นหน้าที่ทางใจด้วย. หนึ่งก็มาเป็นเรื่องลึกลับ ลึกลับ จนกลายเป็นเรื่องลึกลับไป, บางแขนงก็แตกแยกออกไปเป็นหน้าที่อย่างไสยศาสตร์. พวกที่เชื่อไสยศาสตร์ก็มีหน้าที่อย่างไสยศาสตร์ ต้องทำกรรมวิธีหรือประกอบอะไรตามแบบของไสยศาสตร์, เขาจึงจะรู้สึกว่าเขาได้ปฏิบัติหน้าที่. ฉะนั้น คำว่าธรรมก็เตลิดเป็ดเป้งออกไปนอกขอบเขตหรือความประสงค์เดิม, กลายเป็นธรรมเนียมไสยศาสตร์ไปก็มี. ในคำว่าธรรม, ธรรม^๕ช่วยสนใจกันให้มากเป็นพิเศษ ให้ครบทุกแง่ทุกมุม

คำว่า ธรรมไม่อาจจะแปลเป็นภาษาต่างประเทศได้ เคยมีบุญพวกฝรั่งเขาจะแปลคำว่าธรรม^๕ แปลกันสุดความสามารถของตนๆ ทั้งสิ้นได้ตั้ง ๓๐ กว่าคำ, มันก็ยังไม่หมดความหมายของคำว่าธรรม. ฉะนั้นเราใช้คำว่าธรรมต่อไปก็แล้วกัน.

ที่มองเห็นในฐานะเป็นสิ่งที่สูงส่งกว่าสิ่งใด ก็เพราะหน้าที่มันช่วยให้อวด. ช่วยดังเหตุให้คิดว่า พระผู้ช่วยให้รอดนั้น คือพระเจ้าบนสวรรค์, หรือพระเจ้าหน้าที่ที่เราทำเองอยู่ทุกวัน.

พระพุทธรูปเจ้าได้ตรัสรู้สิ่งที่เรียกว่าธรรม, มีคำกล่าวว่ารู้ทุกอย่าง ทุกสิ่งทุกอย่าง แต่นำมาสอนเฉพาะเรื่องระดับทุกข์โดยตรงเท่านั้น. ฉะนั้นสิ่งที่เอามาสั่งสอนมันก็มีแต่เรื่องระดับทุกข์. ถ้านอกนั้นไม่เกี่ยวกับความดับทุกข์ก็ไม่ต้องพูด แม้จะเป็นความจริงของอะไรก็ตาม.

พระพุทธรูปเจ้าทรงเคารพธรรม ปรากฏอยู่ในพุทธประวัติ แม้ที่ตรัสเล่าเอง, ตรัสเล่าอย่างนั้น ว่าตรัสรู้แล้วจะเคารพใคร? คิดไปคิดมาในที่สุดก็ว่าเคารพธรรมที่ตรัสรู้นั้นเอง; เพราะว่าเป็นธรรมที่ตรัสรู้นั้นแสดงถึงหน้าที่สูงสุด กับก็เล็ดดับทุกข์ได้, และบรรลุนิพพานซึ่งจบกันเท่านั้น. มันไปก่อนนั้นอีกไม่ได้แล้ว. พระพุทธรูปเจ้าจึงทรงเคารพธรรม, แล้วก็ประกาศเป็นศาสดาขึ้นมา พระพุทธรูปเจ้าในอดีตก็ดี, พระพุทธรูปเจ้าในอนาคตก็ดี, พระพุทธรูปเจ้าในปัจจุบันก็ดี, ทุกพระองค์เคารพธรรม. พวกเราเคารพธรรมกันถึงขนาดนั้นหรือเปล่า? และยังเมื่อใดยินบอกกันเดี๋ยวนี้ว่า ธรรมะคือหน้าที่ ธรรมะคือหน้าที่ แล้วดูจะไม่มีใครเคารพกันสักกี่มากน้อย. เคารพหน้าที่คือเคารพธรรม, เคารพธรรมะคือเคารพหน้าที่ เคารพด้วยการทำให้

ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้.

หน้าที่จะช่วยผู้ทำหน้าที่ให้รอด จึงต้องทำกันทุกระดับ นับตั้งแต่คนขอทานขึ้นมา, เป็นคนขอทาน, เป็นกรรมกร, เป็นอะไรก็ได้ จนกระทั่งถึงพระมหากษัตริย์ จนถึงเทวดา พรหม เป็นต้น, ก็มีหน้าที่ที่จะต้องทำ เพื่อความดับทุกข์ของตนๆ. นี้ เราเป็นคน ไม่มีทางจะยกเว้น. เราเกิดในโลกนี้ ซึ่งเต็มไปด้วยปัญหา. ฉะนั้นจึงต้องมีหน้าที่ที่จะแก้ปัญหาเหล่านั้นให้หมดสิ้น, เพราะว่ามีโอกาสหรือมีความสะดวกเหมาะสมที่จะประพฤติดุกรรม.

ถ้าไปเกิดเป็นเทวดาตามที่ว่ากัน ก็แม้ว่าอยู่ในกามารมณ์ที่เป็นของทิพย์ คงจะลุ่มปฏิบัติธรรม; พอจะตายลงไม่รู้ว่าจะไปสู่สุคติที่ไหน, ในที่สุดออกความเห็นตกลงกันว่า เทวดาตายก็จุติมาเกิดเป็นสุคติในมนุษย์โลก; เพราะในโลกมนุษย์นี้มีธรรมะ หรือว่ามีพระรัตนตรัย หาได้ง่าย, ศึกษาหรือปฏิบัติเกี่ยวกับพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ได้ง่าย, มนุษย์โลกจึงเป็นสุคติของพวกเขาเทวดา, กลับกันอยู่กับที่พวกเราเดี๋ยวนี้ว่า สุคติของมนุษย์อยู่ที่เมืองสวรรค์หรือเมืองเทวดา.

ข้อนี้ช่วยสังเกตพิจารณากันให้ดีๆ; คำว่าสุคติ สุคตินั้นมันเล่นตลกอย่างนี้: พวกเทวดาอยู่ที่เมืองมนุษย์, พวกมนุษย์ว่าอยู่ที่เมืองเทวดา. แต่ว่าเราไม่มีปัญหาอย่างนั้น มีปัญหาแต่ว่ารู้จัก

หน้าที่ ที่จะต้องกระทำเพื่อให้ความเป็นมนุษย์ได้รับประโยชน์เต็ม ที่ หรือสูงสุดเท่านั้นก็พอ, กล่าวได้เป็นหลักว่า ทุกชีวิตต้องปฏิบัติ หน้าที่ : ที่เป็นคนก็ต้องปฏิบัติหน้าที่ของคน, ที่เป็นสัตว์ก็ต้องปฏิบัติ หน้าที่ของสัตว์. ที่เป็นพืชพันธุ์ พืชทุกชนิดก็ต้องปฏิบัติ หน้าที่ของพืชพันธุ์ พืชทุกชนิด : ถ้าไม่ปฏิบัติหน้าที่มันก็อดตาย, หรือว่าอยู่อย่างมีความทุกข์เจียนตาย เกือบตาย.

นี่ดูเถิดว่าธรรมชาติมันมีความหมายอย่างไร, กับคำว่าหน้าที่ นั้น มันตรงกันหรือไม่? สิ่งที่เราเรียกว่าหน้าที่ช่วยให้ไม่ต้องตาย ; ลองไม่กินอาหาร ไม่ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ แม้แต่หน้าที่ต่ำๆ อย่างนี้ ลองไม่ทำมันก็ตาย. ฉะนั้นจึงต้องมีการทำหน้าที่ให้ ครบให้ถูกต้องและครบถ้วน, ใช้คำว่าถูกต้องด้วย, และครบถ้วน ด้วยตามหน้าที่, แล้วทุกหน้าที่สูงสุดสำหรับมนุษย์, นั่นก็คือเพื่อจะ บรรลุนิพพานนั่นเอง. แต่เดี๋ยวนี้ เขาคำนวณนิพพานไปได้ไกลเกินไป อีกก็เหมือนชาติแสนชาติ แล้วก็ไม่รู้ว่าอยู่ที่ไหน, บรรารณาเหมือนกับว่าเป็นบ้านเป็นเมืองเป็นนคร ที่จะไปอยู่อาศัยได้, อย่างนั้นมันก็ไม่เข้ารูป.

การงานหรือหน้าที่ที่ต้องกระทำ, ยอดสุดของการงาน ก็คือ กัมมัฏฐาน ที่จะทำให้บรรลุนิพพานนั่นคือ การงานสูงสุด ในมรรค มีองค์แปดที่เรียกว่า สัมมกัมมันตะ คือการงานที่ถูกต้องที่ช่วยให้

เกิดการคับทรวง, เรามนุษย์ยังทำงานอย่างคดโกง เพราะคิดเป็น, มันมีสมองที่คิดเป็น, แล้วก็คิดโกงเวลา โกงการงาน โกงเพื่อนมนุษย์, มีความรู้สึกว่า ไม่ต้องทำงานแต่ได้เงินเดือนนั้นแหละดี; นี่มันทุจริตถึงขนาดนี้, ทำงานแต่น้อย ได้เงินเดือนมากมาย นั่นแหละดี; ถ้าทำอย่างนี้ มันก็ผิดกฎของธรรมชาติที่จะต้องทำงานเต็มที่

ไก่แม่ลูกอ่อน สัตว์เดรัจฉาน มันลงออกหากินกันตั้งแต่ไม่ทันสว่าง, แล้วแม่ไก่ก็เขี่ย เขี่ยตลอดวันเลย, มีหยดพิกนิต ๆ ๆ ระหว่างที่ให้อาหารพิก่อนนิต ๆ ๆ, แต่ว่าทำงานตลอดวัน ; หมายถึงแม่ไก่ที่นั้นะ ไก่ที่อื่นคุณไปคุเอาเอง, นี่มันน่าละอายไก่ที่มันทำงานได้ตลอดวัน แล้วก็ไม่โกงเวลา, ไม่ผิดเพี้ยนการงาน, ไม่ฉ้อฉลในเวลาทำงาน ; อย่างนี้เรียกว่าทำงานตามหน้าที่ เต็มตามหน้าที่, เป็นไปตามหน้าที่.

ந்துให้ต่ำลงไปกว่านั้นอีก ก็คือต้นไม้ต้นไม้ทั้งหลาย มันทำหน้าที่ตลอดเวลา อย่างที่เคยได้ฟังกันมาว่า กลางวันคายออกซิเจนตลอดวัน, กลางคืนคายคาร์บอนไดออกไซด์ตลอดคืน. ถ้าเป็นอย่างนั้นจริง ก็หมายความว่ามันทำงาน ๒๔ ชั่วโมง ในการดูหน้าขึ้นไป, ดูแหว่ธาตุขึ้นไป ในการปรุงอาหารที่ใบ, เมื่อมีแสงแดดกลับมาเลี้ยงลำต้น ขยายเติบโตออกไปวันแล้ววันเล่าอยู่อย่างนี้ ; กลายเป็นพูดได้ว่าต้นไม้ทำงาน ๒๔ ชั่วโมง. แต่มนุษย์ทำ ๘ ชั่วโมง

ก็คัดค้านแล้วประท้วงแล้ว, นี่เพราะว่ามนุษย์มีมันสมองที่คิดไปในทางที่จะเอาเปรียบหรือลัดสั้น จึงเกิดการบกพร่องในการทำงาน.

คำว่าหน้าที่ หน้าที่น หมายถึงหน้าที่ที่ถูกต้อง สำหรับจะให้รอดชีวิตอยู่ได้ และให้เจริญก้าวหน้าขึ้นไปจนกว่าจะถึงระดับสูงสุด, ไม่รวมหน้าที่ของอันธพาล. เดี่ยวคนอันธพาลอาชญากรรมทั้งหลายมันว่า ข้าพเจ้ามีหน้าที่ขโมยปล้นจ้ ข้าพเจ้าค้ทำหน้าที่. ถ้าอย่างนี้ ไม่เรียกว่าหน้าที่ หรือหน้าที่นั้นมันไม่ถูกต้อง คำว่า ถูกต้องตามหลักธรรมะ ไม่ยุ่งยาก ไม่ยุ่งยากลำบาก ไม่อธิบายยาก เหมือนวิธีของ philosophy หรือ logic อะไรต่างๆ คำว่าถูกต้องของหลักธรรมะนี้คือว่า มันพิสูจน์ความมีประโยชน์แก่ทุกคน. สิ่งที่ทำนั้นมีประโยชน์แก่ทุกคน. แล้วไม่ให้โทษไม่ทำความเสียหาย กระทบกระแทงแก่ผู้ใด หรือแก่ทุกคน, นั่นแหละคือความถูกต้อง. ใช้คำว่าสัมมาเหมือนกัน สัมมากัมมันตะ, สัมมา ความถูกต้องภาวะแห่งความถูกต้อง. เมื่อมีหลักอย่างนั้นมันอันธพาลไม่ได้, จะเอาเหตุผลไหนมาแก้ตัว สำหรับไปปล้นไปขโมยไปทำอะไรต่างๆ

ธรรม ๔ ความหมาย

นั่นคำว่า ธรรม คำนี้จะดูกันทีเดียวให้หมด. ก็ต่อนี้ถึงคำว่าธรรม ๔ ความหมาย, ธรรมะ ๔ ความหมาย: ธรรมะคือตัวธรรมชาติ, ธรรมะคือตัวกฎของธรรมชาติ, ธรรมะคือหน้า

ทำตามกฎของธรรมชาติ, และธรรมะคือผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ อธิบายอย่างนี้หรือให้คำจำกัดความอย่างนี้แล้วทั้งหมด, จะหมดเรื่องของธรรมะ,

แต่ทว่า มาดูหน้าที่อีกชั้นหนึ่ง หน้าที่ที่เราจะต้องมีต่อธรรมะ

๔ ความหมาย:-

ความหมายที่ ๑, ธรรมะคือธรรมชาติ เรามีหน้าที่ต้องเกี่ยวข้อง นอกตัวเราก็คือธรรมชาติทั้งนั้น. ในตัวเราก็คือธรรมชาติทั้งนั้น, ตัวธรรมชาติล้วนๆ นี้ เราต้องเกี่ยวข้อง, มีความถูกต้องในการเกี่ยวข้องกัน. ที่ ๒ ธรรมะคือกฎของธรรมชาตินี้ เรามีหน้าที่ที่จะต้องเรียนรู้ ที่ ๓ ธรรมะคือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ นั้นเรามีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ ที่ ๔ ธรรมาคือผลจากการปฏิบัติหน้าที่นั้น เรามีหน้าที่ที่จะต้องมีหรือใช้มันอย่างถูกต้อง. เดียวกันใช้ผลงานผิด ใช้เงินที่เป็นผลงานเพื่อส่งเสริมกิเลสทั้งนั้น. สถานที่ที่ส่งเสริมกิเลสนั้นมีมาก, และคนงานก็เอาผลงานคือเงินไปซื้อหาสิ่งเหล่านั้น. นี่เรียกว่าเขาทำผิด, ผิดหน้าที่.

แต่ใน ๔ ความหมายนี้ ความหมายที่ ๓ นั้นแหละสำคัญ. และมันมีคำว่าหน้าที่อยู่แล้ว. คำว่าหน้าที่ หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ ชีวิตทุกคนจะต้องทำหน้าที่ให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ, แล้วก็รอดตาย, แล้วถ้าทำต่อไปอีก มันก็รอดจากความทุกข์ทุก

ชนิด. แม้ที่สุดแต่ปัญหาชนิดหนึ่งก็ไม่มี, เป็นผู้อยู่เหนืออิทธิพลของสิ่งทั้งปวงในโลกเรียกว่า ความหลุดพ้น

หน้าที่คือสิ่งที่ชีวิตจะต้องปฏิบัติ; พูดอย่างชัดกว่า, และก็ไม่ต้องเป็นความหมายทางศาสนาอะไรมากมายนัก, เป็นวิทยาศาสตร์ของธรรมชาติก็ยิ่งได้. หน้าที่คือสิ่งที่ชีวิตจะต้องปฏิบัติ, พูดเพียงแค่นี้พอ. ถ้าจะขยายความออกไปว่า ถ้าไม่ปฏิบัติมันจะตายหรือมันเกือบตายหรือมันอยู่ด้วยความทนทาน เหมือนอยู่ในรก. ดังนั้นพูดได้เลยว่า ที่ไหนมีการปฏิบัติหน้าที่ ที่นั่นมีธรรม. หรือจะกล่าวว่าที่ไหนมีธรรมะ กล่าวได้แต่เฉพาะที่ที่มีการปฏิบัติหน้าที่, ไม่ว่าจะเป็นในโบสถ์หรือกลางทุ่งนา สามารถจะมีธรรมะหรือไม่มีธรรมะ แล้วแต่กรณี. โบสถ์บางโบสถ์มีแต่สันเขียมขีบบนบานขอร้องอย่างเดียวนั้นไม่ใช่หน้าที่ แล้วในโบสถ์นั้นไม่มีธรรมะมีแต่อะไรก็ไม่รู้; มีแต่ ธรรมะไสยศาสตร์. การบนบานขอร้องให้สิ่งอื่นช่วย แม้แต่จะทำแก่พระพุทธรูป ก็ไม่พ้นจากความเป็นไสยศาสตร์.

นี่ระวังให้ดีว่า มันแน่นอนทีเดียว ที่ไหนมีการทำหน้าที่ที่นั่นมีธรรมะ ไม่จำกัดว่าในโบสถ์หรือกลางทุ่ง ถ้าชาวนาเขาทำงานขยันขันแข็ง ตัวเป็นเกลียวด้วยความพอใจในงาน ที่โน่นนั่นแหละมีธรรมะ, ในโบสถ์อย่างที่ว่าก็ไม่มีธรรมะมักจะมีแต่พิธีของ

เสียมากกว่า.

เราจะพยายามอธิบายให้ลูกเด็กๆ ถิ่นักเรียนทั้งหลายรู้จัก
ส่งกันไปเสียตั้งแต่บัดนี้. เมื่อเขาทำหน้าที่อะไร, ลูกเด็กๆ ทำหน้าที่
อะไร เราบอกว่าปฏิบัติธรรมดีมาก มีแต่ความเจริญ, เช่นเด็กจะ
ช่วยกวาดบ้าน, จะช่วยถูพื้นเรือน, จะช่วยล้างจาน, จะช่วยหยิบ
พื้น, จะช่วยตักน้ำ ก็ขอให้ทำให้เขามีความรู้สึกว่าการปฏิบัติ-
ธรรมะ. เขาได้ทำหน้าที่ตามที่เขาจะทำได้, และเมื่อรู้สึกว่าการปฏิบัติ
ธรรมะนั้นต้องรู้สึกถึงขนาดที่เกิด ความพอใจ. เด็กนี้รู้ธรรมะแต่
ข้อ ไม่รู้ว่าอะไร มันก็เกิดความพอใจไม่ได้, ก็ต้องบอกให้รู้ว่า
ธรรมะนั้นคือสิ่งที่จะช่วยให้รอด. แม้ลูกเด็กๆ ก็เหมือนกัน เขาจะ
ต้องทำหน้าที่ช่วยให้รอด ให้ตัวเองรอด. เขาทำหน้าที่เมื่อไรก็ควร-
เจริญเย็นยอให้เขามีกำลังใจทำสิ่งๆ ขึ้นไป แล้วเขาจะต้องทำหน้าที่
นั้นให้ดีที่สุด จึงจะมีธรรมะมาก. เช่นว่าจะช่วยล้างจานนั้นเขาต้อง
ล้างจานให้ดีที่สุดที่จะล้างได้ แล้วก็มีธรรมะมาก, หรือแม้ที่เขาจะ
ทำกิจส่วนตัว จะถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะ เขาก็ ต้องทำให้
ดีที่สุดที่จะทำได้ ไม่ใช่ว่าไม่รู้ ใจลอยทำไปอย่างนั้น. หรือ
บางทีทำเพราะเสียไม่ได้. จะต้องอบรมกันให้ทำหน้าที่ให้ดีที่สุด.

แม้แต่การนอนก็เป็นหน้าที่ เพราะว่าถ้าไม่นอนมันตาย, หรือ
มันไม่มีแรงจะทำงาน. ฉะนั้น เขาก็ต้องนอนตามเวลาที่ควรนอน,

เวลาทำงานก็เป็นธรรมะ เวลานอนก็เป็นธรรมะ หลับอยู่ก็เป็นธรรมะ เพราะมันเป็นความถูกต้องสำหรับจะให้รอดชีวิตอยู่. ดังนั้นก็ต้องนอนให้ดี ๆ. นอนให้ดี ๆ อย่างในหลักธรรมนั้นนอนเหมือนราชสีห์คือ มีสติสัมปชัญญะ พร้อมทั้งจะลุกขึ้นเสมอ. อย่างนอนอย่างสุนัข

ที่ไหนดมีการทำหน้าที่ ไทนั้นมีธรรมะ, ที่ไหนดมีการทำหน้าที่ มากก็มีธรรมะมาก, ทำหน้าที่สูง ก็มีธรรมะสูง, แล้วธรรมะนั้นไปสูงอยู่ที่ท่ากัมมัฐาน. กัมมัฐาน คำว่ากัมมัฐานนี้ ดูจะต้องแปลกกันแล้ว, รู้แล้วว่าหมายถึงอะไร. แต่ให้ดูที่การกระทำที่เรียกว่า กัมมัฐานนั้นทำหน้าที่สูงสุดหรือชั้นสุดท้ายเพื่อจะอยู่เหนือโลก.

การงานโดยทั่วไป ก็เพื่อจะอยู่ในโลกเป็นผาสก. การงานสูงสุดระดับสูงสุดก็ทำเพื่อให้อยู่เหนืออิทธิพลของทุกสิ่งในโลก ไม่มีสิ่งใดในโลกที่จะมาครอบงำย่ำยีได้. นี่เรียกว่าทำหน้าที่ชั้นสูงสุด ถือเขาได้ตามหลักพระบาลีว่า ชีวิตทุกชีวิต มีหน้าที่ต้องทำหน้าที่. โดยเฉพาะคนนี้ ทุกคนต้องทำหน้าที่, แต่ท่านเรียกด้วยคำที่ประหลาดอีกแหละ. คำว่าหน้าที่ๆ ในที่นี้หมายถึงพรหมจรรย์

ทุกชีวิตมีหน้าที่ประพฤติพรหมจรรย์

พรหมจรรย์ แปลว่า การประพฤติอย่างประเสริฐ. คนทุกคนเกิดมามีหน้าที่ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อให้รอดจากทุกข์, จนกว่า

จะหมดความทุกข์ เป็นพระอรหันต์จึงจะเรียกว่าจบพรหมจรรย์.
 ดังนี้ แม้คนอันธพาลต่ำต้อยที่สุดก็ต้องประพฤติพรหมจรรย์ หรือ
 ปฏิบัติธรรม หรือปฏิบัติหน้าที่ เมื่อปฏิบัติแล้วมันก็มีความหมาย
 เหมือนกัน แม้ว่าหน้าที่นั้นมันต่ำสุด: ล้างท่อถนน กวาดถนน แกว
 เรือจ้างอะไรก็ตาม มันจะต่ำเท่าไรก็ช่างมัน, แต่มันเป็นธรรมะคือ
 หน้าที่ในความหมายเท่ากัน, จะเป็นเศรษฐี เป็นพระราชา เป็น
 พระมหากษัตริย์อะไร, แม้ที่สุดแต่ว่าเทวดาบนสวรรค์ถ้ามีเหมือนกัน
 ที่พูดกันนั้น ก็ยังต้องทำหน้าที่: เพราะว่าหน้าที่นั้นมันช่วยให้รอด
 จากปัญหาที่กำลังประสบอยู่.

เช่นกรรมกรชั้นต่ำทำหน้าที่ของตนดีที่สุด ไม่เท่าไรมันก็พ้นจาก
 ความต้องเป็นกรรมกร; ถ้าเขาไม่ทำให้ดีที่สุด แล้วได้ผลงานมาก
 เขาไปหลอเลียงกิเลสให้ยิ่งขึ้นไป คือเพิ่มปัญหาให้มากขึ้น อย่าง
 มันก็ไม่รู้จักจบ; ถ้ากรรมกรทั้งหลายทำหน้าที่อย่างถูกต้องแท้จริง
 มันก็จะพ้นจากสถานะกรรมกร. คนขอทานนั่งขอทานอย่างถูกต้อง
 ไม่เท่าไรจะพ้นจากความเป็นคนขอทาน. นี่ก็พอที่จะเป็นเหตุผล
 สำหรับการที่จะกล่าวว่า ธรรมะคือสิ่งที่ช่วยให้รอด. ถ้าเป็นเทวดา
 ก็มีปัญหาย่างเทวดา, ก็ต้องปฏิบัติธรรมะเพื่อจะให้พ้นจากปัญหา
 เหล่านั้น เป็นพรหมก็เหมือนกัน.

เรื่องนี้เข้าใจไว้เหมือนกันอยู่ คนทั่วไปมักจะถือว่า ไปเป็นเทวดา

ไปเป็นพรหม แล้วจะมีความทุกข์น้อยด้วย. ชนนี้ดูตามเรื่อง
ไม่เป็นไปได้; เพราะว่าในเมืองเทวดานั้น มีเหยื่อของกามารมณ์
มากเกินไป, จนลุ่มหลงกันทั้งวันทั้งคืน ไม่ค่อยจะปฏิบัติธรรม.
ทั้งพรหม, พรหมนี้ ตามที่กล่าวไว้ในพระบาลี ก็พวกที่มีสัก-
กายะมากที่สุด, และ กลัวความตายมากที่สุด ก็เลยจัดให้พรหม
อยู่กันเป็นกัปๆ. พรหมองค์หนึ่งมีอายุยืนเป็นกัปๆ พรหมกลัว
ความตายมากที่สุด. คำว่าสักกายะหมายถึงความรู้สึกว่าเป็นตัวตน
ของตน. สักกายะพรหมมีมากที่สุด เพราะมันอยู่ในสถานที่สะดวก
สบาย น่าพอใจ เลยก็ไม่อยากตาย, แล้วก็มีความยึดมั่นมากที่สุด.

สมมติว่าเอามาพร้อมๆ กัน สัตว์เดรัจฉานด้วยก็ได้ มนุษย์ทุก
ชั้นทุกสถานะแห่งการดำรงชีวิต, กระทั่งเป็นมนุษย์สูงสุด แต่ไม่ใช่
พระอริยบุคคลชั้นพระอรหันต์ กระทั่งถึงเทวดาและพรหมด้วย เอา
มาประชุมกัน แล้วกล่าวว่า สักกายะนิโรธ, สักกายะนิโรธ, คับ
เสียดซึ่งสักกายะ คือตัวตน; พวกพรหมจะตั้งมากกว่าพวกไหนๆ หมด
ตามข้อความในพระบาลี ไม่อยากได้ยินคำว่าคับเสียดซึ่งตัวตน.
ฉะนั้นจะถือว่ายิ่งเป็นเทวดาเป็นพรหมแล้วกิเลสมัน น้อย อย่าง นั้นมัน
ถือไม่ได้. ต้องดูว่าเป็นทุกข์เพราะเหตุอะไร, แล้วสิ่งนั้นมีมากน้อย
ที่ไหน. โดยสามัญสำนึกเราก็พอจะเดาได้ คาดคะเนได้ ว่าคนที่
สบาย, สบายไปเสียทุกสิ่งทุกอย่างนั้นมันไม่อยากตายอย่างยิ่ง ส่วน

คนทั้งหมากล้าปากทุกซ้ากอยู่ มันอยากจะตายในบางคราว.

ฉะนั้น สิ่งที่น่ารังส้งเสริมความรูสึกทางกามารมณีกติ ทาง
เกียรตยคชือเสียงอะไรกิติ มันทำให้คนไม่ยอากตาย. แต่ว่าทุกคน
ทกระดับชนน มีหน้าที่จะต้องประพฤตธรรมะเพื่อจะดับเสีย
ซึ่งความทุกข์ ทั้งหลายเหล่านั้น.

ทุกคนต้องปฏิบัติธรรมตามวัยและสถานะ

อยากจะให้พิจารณากันให้ถี่ๆ มันทักลงไปเลย ทั้งเด็กทั้งหนุ่ม
สาวคนเฒ่าคนแก่, เด็กนี้หมายถึงเด็กในครรรค์แล้วก็เดินนอกครรรค์
แล้วก็เดินพอเดินไค้ยังได้แล้วก็เด็กวัยรุ่น, ทั้งหมดนี้ ต้องมีหน้าที่
หรือธรรมะ ให้ตรงตามวัย. บางคนอาจจะสงสัยว่าเด็กในครรรค์
มันจะมีหน้าที่ไค้ยอ้าง? ขอนกตอ้งเป็นภาระหน้าที่ของมารดาที่อุม
ครรรค์ มารดาที่อุมครรรค์จะต้องทำหน้าที่ถูกต้อง ไม่กินของแสลง
อย่างนี้ แล้วก็อยู่ด้วยจิตใจที่คิตที่สุดเท่าที่จะคิตได้.

ที่พบในบาลีบ่อยๆ พอตังครรรค์ก็สมาทานศีลอุโบสถ อย่างนี้
มันเป็นการเตรียมเด็กในทอ้งให้เป็นเด็กคิตที่สุด ทั้งคานร่างกายคาน
จิตใจ และคานอรรฆชาติทั้งหลายนี้. ฉะนั้นจึงว่าแม่เด็กในครรรค์
ต้องทำให้มีหน้าที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นผลดีแก่เด็กในครรรค์ ส่วน เด็กที่
คลอดออกมาแล้ว นันก็รู้กันอยู่.แต่ที่มัน สำคัญอยู่ทว่า การอบรม
ส้งสอนแวดล้อมอยู่อย่างถูกต้องหรือไม่? ถ้าในครอบครัวนั้น

ตัวอย่างที่ดี เด็กๆ ก็ถอดแบบนั้น, เช่นว่าไม่พูดคำหยาบ นี่เขาก็ไม่พูดคำหยาบ ไม่ขี้เหนียวเกินไป, เด็กก็ไม่ขี้เหนียวเกินไป. ฉะนั้นวัฒนธรรมประจำบ้านเรือนที่ถอดรูปออกไปจากพุทธศาสนา จนปฏิบัติเป็นของธรรมดาๆ ไม่เรียกว่าศาสนา นั้นแหละช่วยได้ดีมาก.

เดี๋ยวนี้เด็กๆ ของเราตลอดออกมา ไม่ได้รับการแวดล้อมด้วยวัฒนธรรมเหล่านั้น; แต่ได้รับการแวดล้อมด้วยวัฒนธรรมอย่างอื่น ซึ่งทำให้เกิดกิเลส พอใจกิเลส ตามใจกิเลส, เช่นเด็กๆ; ขอดูกตาที่แพงที่สุดให้, ขอดูเครื่องเล่นที่แพงที่สุดให้. อย่างนี้ มันก็ทำให้เด็กนั้นเป็นอย่างไรมันโง่หรือให้ฉลาด? มันอยู่ที่ว่าผู้แวดล้อมอบรมจะสร้างนิสัยเด็กขึ้นมาอย่างไร. ควรจะอยู่ในขอบเขตของสิ่งที่เรียกว่าจริยธรรม เด็กมีหน้าที่อย่างถูกต้องทุกขั้นตอนแห่งความเป็นเด็ก. ตั้งแต่อยู่ในครรภ์คลอดออกมาเติบโตจนเป็นวัยรุ่น.

ทันทีที่มันใหญ่เป็นหนุ่มเป็นสาวแต่งงานมีบ้านมีเรือนกลายเป็นพ่อแม่. มันต้องมีหน้าที่ถูกต้องสำหรับคนหนุ่มสาว. อยู่ในกฎเกณฑ์ของธรรมะ ไม่ปล่อยให้มันเป็นไปตามอำนาจกิเลส. ดังนั้นคนหนุ่มสาวก็จำเป็นที่จะต้องรู้ธรรมะ ในหน้าที่ของตนในระดับของตนตามสมควร. เดียวนี้ในโรงเรียนไหนก็ไม่สอน ในมหาวิทยาลัยไหนก็ไม่สอนเรื่องธรรมะ คือเป็นมนุษย์กันอย่างไร นี่ไม่สอน; สอน

แต่หนังสือสอนแต่วิชาชีพจนเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะวิชา, ผู้ขาดชุดวิชาใครก็ได้เพราะมันไม่มีอรรถนะ.

เมื่อสมรสแต่งงานแล้วหน้าที่ก็เปลี่ยนไปอีก, เปลี่ยนไปสำหรับจะสืบพันธุ์แล้วเลี้ยงดูพัวพัน, อบรมทารกนั้นให้ถูกต้อง. หน้าที่ธรรมดาทำมาหากินอะไรก็มีอยู่แต่ เพิ่มหน้าที่ที่จะต้องสืบพันธุ์และเลี้ยงดูผลิตผล ที่เกิดมาจากการสืบพันธุ์.

คำว่า สืบพันธุ์ นี่ยาเอาไปปนกับคำว่ากามารมณ์ กามารมณ์เป็นเรื่องหลอกลวง. เป็นเรื่องเสพติด, เป็นเรื่องบ้าบอเดียว. แต่ถ้าเป็น การสืบพันธุ์ แล้ว มันก็ขยายตัวว่าทารกนั้นจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ถูกต้องขึ้นมาได้. พ่อบ้านแม่เรือนจึงต้องมีภาระเพิ่มขึ้นอีกมาก, แล้วก็ต้องเลยเป็นภาระหนัก เป็นภาระที่หนัก เป็นตอนที่มีภาระหนักที่สุด.

นี่ก็มาถึงคนแก่ คนแก่จนงอมก็เปลี่ยนหน้าที่อีก, มันก็ต้องเปลี่ยนหน้าที่เพราะมันไม่มีแรงจะทำอะไรเหมือนแต่ก่อน ก็ต้องมีหน้าที่ให้เหมาะกัน สำหรับลูกหลานจะได้เลี้ยงดูให้อุดชีวิตอยู่ได้. คนแก่ที่ว่าจริงควรจะเป็นผู้นำสั่งสอนลูกหลาน โดยไม่ต้องไปทำไรทำนาหรือทำงานอะไรอีก เพราะมันทำไม่ได้แล้ว. แต่มีหน้าที่จะเป็นที่ปรึกษา ทางจิตทางวิญญาณของลูกหลาน ของคนที่มีอายุน้อยกว่า. ถ้าทำได้อย่างนั้นคนแก่ก็สมบูรณ์ ไม่บกพร่องในหน้าที่—

๒
ทของตน.

ดังนั้นขอให้ถือว่า ตั้งแต่อยู่ในครรภ์ ออกมาจากครรภ์. เติบโตจนแก่ชราไม่ว่างเว้นจากหน้าที่, มีหน้าที่ที่จะต้องกระทำให้ถูกต้องตามสถานะนั้น ๆ. หน้าที่นี้คือธรรมะ. ดังนั้นมันก็กล่าวได้ว่า ธรรมะเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติจนตลอดชีวิต นับตั้งแต่เกิดมาจนกว่าจะเข้าโลง, จะแบ่งเป็นกี่ขั้นตอน มันก็เป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องและครบถ้วน, ถูกต้องครึ่ง ๆ กลาง ๆ ก็ใช้ไม่ได้, มันต้องถูกต้องจริง ๆ ครบทุกข้อได้จริง และให้ครบทุกอย่างสำหรับจะดับทุกข์ทุกอย่างที่มันมี ; เพราะว่าความทุกข์มันไม่ใช่มีอย่างเดียว มีอย่างสลับซับซ้อนมากมายหลายอย่าง.

คนที่ทำหน้าที่อย่างไร ตั้งแต่เด็กจนกว่าจะเข้าโรงเรียนตามธรรมดา หมู่คนที่วิวัฒนาการก็อบรมสั่งสอนลูกให้รู้หน้าที่ลูก, หน้าที่ต่อบิดามารดา ครูบาอาจารย์ พระเจ้าพระสงฆ์, ต้องปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้นให้ถูกต้อง. เดียวกันลูกมันจะไม่รู้ความหมายของคำว่าบิดามารดา มันจึงเกิดการล้อเลียนกันว่า ลูกเป็นผู้มีบุญคุณแก่บิดามารดา, ลูกยังเกิดเกล้าให้แก่บิดามารดา ในบางคน เพราะว่าบิดามารดาทำอะไรไม่ได้; ลูกมีหนี้มีตามีเงินเดือนแพงมีอะไรมาเลี้ยงดูบิดามารดา. มองกลับกันอย่างนี้, กลายเป็นลูกมีบุญคุณต่อบิดามารดา, แล้วก็เกลียดเบียดเบียดกันใหญ่.

หน้าที่ต่อครูบาอาจารย์นี้ เข้าใจว่าครูบาอาจารย์ทั้งหลาย ย่อมรู้ว่าเด็กๆ เขาไม่ได้ให้ความหมายคำว่าครูบาอาจารย์ในฐานะเป็นปูชนียบุคคล, ต้องเคารพต้องเชื่อฟังและมีพระคุณอย่างยิ่ง เหมือนที่ได้บรรยายแล้วในวันก่อน เรื่องคำว่าครู นี่กำลังเป็นปัญหา เรื่องเด็กๆ ไม่รู้ความหมายของคำว่า บิดามารดาครูบาอาจารย์ เป็นมากขึ้นทุกทีจนปกครองกันลำบาก.

ที่นี้คำว่า พระเจ้าพระสงฆ์ เป็นคำโบราณใช้เรียกกันมา แต่โบราณว่า พระเจ้าพระสงฆ์เป็นเณรนาบุญ. คนสมัยนี้ก็ไม่หวังผลอย่างนั้นเสียแล้ว หวังผลแต่ให้บอกเบอร์หรือรตน์นามนต์. ความหมายของพระเจ้าพระสงฆ์ก็เลยเปลี่ยนไปหมด.

ขอให้ทุกคนทำหน้าที่ให้ถูกต้องตามสถานะแห่งตน. จะแบ่งเป็นวาระก็ได้ไม่เสียหายอะไร; แต่แบ่งโดยหน้าที่ เป็นกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร โดยหน้าที่. อย่าแบ่งโดยกำเนิด เกิดมาจากนั้นแล้วก็เป็นอย่างนั้น อย่างนั้นไม่ถูก แล้วเลิกเสียก็ได้. ใครก็ได้ถ้าทำหน้าที่ครบนักปกครอง ก็เรียกว่า วาระกษัตริย์ ใครทำหน้าที่ทางวิญญาณก็เรียกว่า พราหมณ์ หรือครูบาอาจารย์ ทำหน้าที่ประกอบกิจการเป็นกำลังแก่สังคมแก่บ้านเมือง ก็เรียกว่า ไวยาณะหรือแพศย์ แล้วจะทำอะไรไม่ได้กว่านั้นก็เป็น เป็นกรรมกร เป็นสุทร.

วรรณะ ๔ โดยหน้าที่บางคนเข้าใจว่าพระพุทธรูปเจ้าท่านเล็ก. พระพุทธรูปเจ้าไม่ได้เล็กวรรณะ ๔ โดยหน้าที่, แต่เล็กวรรณะ ๔ โดยกำเนิด, จึงรับคนทุกวรรณะเข้ามาบวชได้; แล้วเมื่อเข้ามาทำหน้าที่ถูกต้อง เขาก็เป็นอะไรต่อไป ตามที่มันจะต้องเป็นหรือควรจะเป็น. นี้อวรรณะเป็นเครื่องหมายของระดับแห่งหน้าที่. มันเล็กไม่ได้ หรือเราจะพูดอย่างอื่นก็ยังพูดได้อีกเยอะแยะ.

อย่างแมวมันจับหนเพราะมันมีหน้าที่จับมือ จึงเรียกว่าแมวมันก็ต้องเรียกว่ามันทำหน้าที่ตามวรรณะของแมว. ถ้าสุนัขทำหน้าที่อย่างอื่นก็เป็นสุนัขไปซิ, หรือสัตว์อย่างอื่น วัว ควาย ก็ทำหน้าที่ตามหน้าที่มันก็เป็นวัวเป็นควายอย่างถูกต้อง. ฉะนั้นการที่จะมีธรรมะคุ้มครองตนได้นั้น ต้องมีการทำหน้าที่ให้ถูกต้อง.

ถ้าจะสรุปความสั้นๆ หน้าที่นั้นแยกเป็นสองหน้าที่; หน้าที่การบริหารชีวิตให้รอดให้อยู่เป็นสุข, แล้วหน้าที่ที่สูงขึ้นมากก็คือ การใช้ชีวิตนั้นให้เป็นประโยชน์มากที่สุด. เราจึงต้องสนใจเรื่องทำอะไร ทำอย่างไร. จึงจะเจริญงอกงามก้าวหน้าขึ้นไปอยู่เหนือความทุกข์ ทุกๆ ประการ. มันเป็นหน้าที่หลังเพียง ๒ ข้อก็พอ แต่หน้าที่ย่อยแจกลงไปอีกเยอะ. ได้ก็สืบอย่างก็ร้อยอย่างตามเรื่องที่มีมันเกี่ยวข้องกัน, แม้แต่การบริหารกิจผลงานให้ถูกต้อง นี่ก็เป็นหน้าที่. ได้ผลงานเป็นเงินเป็นทองมาจะทำอย่างไร ก็ต้องทำมันให้ถูกต้อง. เดียวนี้เขา

เอาไปทำอบายมุขกันหมด, หมดจนเป็นหนี้ เป็นหนี้จนต้องโกง มันก็ห่างไกลกันคนละเรื่องทีเดียว.

การทำงานต้องทำให้สนุก.

ทีนี้ข้อที่จะพูดต่อไปอีก ก็คือว่า ทำหน้าที่ให้สนุก. หน้าที่นั้นทำให้เป็นทุกข์ก็ได้, ทำให้เป็นสุขหรือสนุกก็ได้, มันแล้วแต่ความคิดนึกรู้สึกชอบรมาแต่เดิม แต่โดยเนื้อแท้แล้ว หน้าที่หรือ การงานนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้สนุกได้, เช่นรู้ว่าเป็นธรรมะที่จะช่วยให้รอด, ธรรมะเป็นผู้ช่วยให้รอด, หน้าที่เป็นผู้ช่วยให้รอด, หน้าที่เป็นพระเจ้าผู้ช่วยให้รอด.

ทีนี้ก็ ประพฤติให้ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้า ก็คือ ทำหน้าที่ให้ถูกต้อง และพยายามทำอย่างยิ่ง คือการอันชวนให้พระเจ้าช่วย. ทำงานให้สนุก, สนุกเพราะรู้ว่าเป็นธรรมะ, นั่นคือสิ่งสูงสุดของมนุษย์, นั่นคือเกียรติยศสูงสุดของมนุษย์, นั่นคือสิ่งที่ช่วยให้รอด ให้หมดปัญหาโดยประการทั้งปวง, จึงเคารพธรรมะหรือเคารพหน้าที่, เหมือนกับพระพุทธเจ้าทุกพระองค์เคารพธรรมะคือเคารพหน้าที่.

ถ้าพอรู้จักว่าหน้าที่คืออย่างนั้นก็น่าชอบหน้าที่ ; ถ้าชอบทำงานการทำงานนั้นมันก็กลายเป็นของให้ความสนุกสนานไปตั้งแต่เมื่อทำงาน, คือกำลังทำงานอยู่ก็ต้องมีความรู้สึกที่เป็นสุข เพราะมีความรู้สึกที่ถูกต้อง

ต้องว่า^{๕๕} คอหนา^{๕๖}ท, น^{๕๗}คือธรรมะ, น^{๕๘}คือสิ่งที่จะช่วยให้รอด ให้ชีวิตรอดและเจริญ. ถ้าอบรมกันอย่างนั้นมาแต่เด็กเล็ก ๆ แล้วเข้าใจว่ามันคงจะ^{๕๙}ดีขึ้น คือจะเป็นคนที่ทำงานสนุกเป็นสุขเมื่อกำลังทำงาน.

เมื่อมันเป็นสุขตลอดมาเวลาที่ทำงานอยู่แล้วมันก็ไม่ไปหาความหลอกหลวง เช่นกามารมณ์เป็นต้น ซึ่งมันก็เป็นความเพลิดเพลิดที่หลอกหลวงเท่านั้น, ไม่ใช่ความสุขอะไรที่ไหน. ให้ลูกเล็กๆ รู้จักความแตกต่างระหว่างความเพลิดเพลิดกับความสงบสุขได้จะดีที่สุด.

เดี๋ยวนี้เขายังเอาไปปนกัน แล้วมันก็เอียงไปในทางความเพลิดเพลิดสนุกสนานว่ามันเป็นสิ่งที่ดี. ฉะนั้นทุกคนจึงตั้งหน้าตั้งตาเล่าเรียนทำงานหาเงินมากมาย แล้วก็ไปซื้อหาความเพลิดเพลิดเหล่านั้นเงินก็หมด, ความสุขที่แท้จริงก็ไม่ได้, แต่ถ้ารู้ว่าเรื่องธรรมะคือหน้าที่ พอได้ทำก็รู้สึกว่าได้ทำสิ่งที่ช่วยให้รอด มันก็เป็นสุข, เป็นสุขพอใจ, เป็นสุขและพอใจ. บอกตัวเองว่าเป็นสุขและพอใจ ก็เลยไม่รู้จะไปหาความเพลิดเพลิดที่หลอกหลวงอะไรที่ไหนกันดี. มันก็ไม่ลุ่มหลงในเรื่องกามารมณ์ ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ในโลกเวลานี้ทำให้คนเงินไม่พอใช้; คือความเพลิดเพลิดอันหลอกหลวง, ไม่ใช่ความสุขอันถูกต้องแท้จริง. ถือไว้เป็นหลักได้เลยว่า ความสุขที่แท้จริงไม่ต้องใช้เงิน, ยิ่งใช้เงินเท่าไรวี้งเป็นความเพลิดเพลิดที่หลอกหลวงเท่านั้น, ช่วยทำให้เป็นที่เข้าใจในหมู่เด็กๆ เสียแต่บัดนี้.

ความสุขที่แท้จริงจะไม่ใช้เงินเลย ถ้าใช้เงินเท่าไรก็เป็นความ
 เพลิดเพลินที่หลอกลวงเท่านั้น, ความสุขที่แท้จริงเกิดขึ้นเพราะรู้สึก
 ว่าได้ปฏิบัติหน้าที่, ได้ปฏิบัติธรรม มีธรรมะอยู่กับตนรู้สึกเป็นสุข
 อิ่มอกอิ่มใจอยู่ตลอดเวลาที่ทำงาน. มันก็ไม่หิวกระหายทางกา-
 รมณ์. ทุนผลงานที่เป็นเงินเป็นทองมันก็ไม่ต้องใช้เพื่อซื้อการมรณ
 มันก็เหลืออยู่.

สรุปความว่า ถ้ามีความสุขที่แท้จริงแล้วเงินจะเหลืออยู่เยอะ
 เยอะ, เพราะมันไม่ต้องใช้เงิน เพราะมันซื้อด้วยเงินไม่ได้. ถ้าว่า
 เขาเอาความเพลิดเพลินอันหลอกลวงเป็นความสุข ก็ตกเป็นเหยื่อ
 ของกิเลส, เป็นบ่วงของกิเลส ก็ทนไปทำไป ได้เงินมาเท่าไรก็ไม่
 พอใช้สำหรับจะหล่อเลี้ยงกิเลส, ก็ตกนรกทั้งเป็น, ถึงกับคว่ำขาย
 สัญญาเสียความรู้สึกที่ถูกต้อง ต้องฆ่าตัวตายก็เพราะเหตุนี้. นี่เรื่อง
 เกี่ยวกับการมรณ เป็นมูลเหตุแห่งอาชญากรรมมากมาย
 เหลือเกิน....

ความสุขที่แท้จริงให้เงิน ความสุขที่หลอกลวงต้องการเงิน, ต้อง
 การใช้เงิน. ฉะนั้นถ้าใครเงินเดือนไม่พอใช้อยู่เดี๋ยวนี้แล้ว, ไปดูให้
 ดี ว่าได้ใช้เงินไปในลักษณะอย่างไร, เพื่อความเพลิดเพลินอัน
 หลอกลวงใช่หรือไม่? ฉะนั้นอย่าอบรมเด็กๆ ให้มีนิสัยชอบความ
 เพลิดเพลินอันหลอกลวงคือตามใจ, เอาใจใส่แต่เรื่องสนุกสนาน

เอ็ดดอว์ย ลวยาม อะไรก็ตามนี้เท่ากับว่าได้ทำลายชีวิตวิญญาณ
ของเด็ก ๆ เหล่านั้นเกือบหมดแล้ว, เพราะทำให้เด็ก ๆ ลุ่มหลงใน
เรื่องที่ไม่ใช่ความสุขในฐานะที่เป็นความสุข. ความรู้ชนิดนี้น่าจะมี
การสอนกันไปตั้งแต่ชั้นอนุบาล ให้รู้จักแยก ความสุขที่แท้จริงกับ
ความเพลิดเพลินอันหลอกลวง.

การปฏิบัติธรรมะต้องถูกต้องและมีผลเป็นสุข

นี้จะพูดอีกสักข้อหนึ่ง การปฏิบัติธรรมะ หมายความว่าถูกต้อง
ตามกฎของธรรมชาติ แล้วให้ผลคือความสุขความสงบใจ เป็นที่
พอใจแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติ มันต้องศึกษากันบ้างว่าอะไรถูกอะไรไม่
ถูก อะไรชั่วดี, แล้วจึงเลือกทำอยู่แต่ฝ่ายที่ถูกต้องหรือฝ่ายที่ดีตลอด
เวลาและสถานที่ ทุกเวลาทุกสถานที่.

อยากจะยกตัวอย่างสักอย่างหนึ่ง จะเคอะหรือไม่เคอะก็ลองคิด
ดูเอาว่า พอตื่นนอนขึ้นมา มีสติทำความรู้สึกว่ามี ความถูกต้อง
แล้วก็พอใจ; เพราะว่าการได้นอนคืนหนึ่งนั้นมันเป็นความถูกต้อง
แล้วรู้สึกพอใจ. การที่ได้นอนนั้นเป็นความถูกต้องของกฎธรรมชาติ
สำหรับพักผ่อน, และมีเรี่ยวแรงสำหรับทำงานในวันต่อไป. พอตื่น
นอนขึ้นมา มีสติรู้สึกความถูกต้อง, แล้วก็บอกว่า พอใจ พอใจ,
ถ้าถือพระเจ้าเขาก็ชอบคุณพระเจ้า: แต่ในพระพุทธศาสนาไม่มีพระ
เจ้าชนิดที่ต้องชอบคุณ มีแต่พระเจ้าชนิดที่เป็นธรรมะก็พอใจ และ

ขอคุณด้วยก็ได้.

ทีนี้พอจะลุกไปล้างหน้าก็ลุกไปด้วยความรู้สึกว่าถูกต้องแล้วๆ ที่
จะไปล้างหน้า, และก็พอใจในการที่จะเดินไปล้างหน้า. เมื่อล้าง
หน้าแล้วก็มีความรู้สึกที่ถูกต้องแล้วๆ พอใจๆ. ถูกต้องแล้วพอใจ.

ทีนี้คนเดินล้างหน้าจะไปห้องถ่ายอุจจาระปัสสาวะก็ถูกต้องแล้ว
ถูกต้องแล้วอยู่ในใจ เข้าไปในห้องถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะแล้วก็ถ่าย
อุจจาระ ถ่ายปัสสาวะ ด้วยความรู้สึกว่าถูกต้องแล้วๆ และพอใจ.
ทีนี้เสร็จทำการถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะแล้วก็รู้สึกที่ถูกต้องและพอใจ.

ทีนี้ก็จะไปห้องรับประทานอาหาร, จะเดินไปห้องรับประทานอาหาร
นั้นก็มีความรู้สึกที่ถูกต้องแล้วพอใจ, ถูกต้องแล้วพอใจ.
เพราะว่ามันถูกต้องแล้วที่จะต้องกินอาหาร เมื่อกินอาหารอยู่ก็รู้สึก
ว่าถูกต้อง เมื่อกำลังกินอาหารก็มีความถูกต้องหลายอย่างซึ่งจะต้อง
ระมัดระวัง รักษาให้ได้ จนถูกต้อง และเป็นทีพอใจกว่าจะกินอาหาร
เสร็จ. จิตใจชนิดนี้จะทำให้กินอาหารได้ดี กินอาหารได้ถูกต้องด้วย,
เสร็จกินอาหารก็ถูกต้องและพอใจ.

ทีนี้ จะไปทำงาน จะแต่งตัวไปทำงาน กำลังแต่งตัวอยู่ก็ถูกต้อง
และพอใจ ถูกต้องและพอใจ จนกระทั่งลงบันไดเรือนไป ก็ถูกต้อง
และพอใจ, ไปขึ้นรถไปทำงานก็ถูกต้องและพอใจเพราะว่าเราได้ทำ
สิ่งเหล่านี้ถูกต้อง.

นี้เข้าไปในห้องทำงาน ก็เตรียมพร้อมที่จะทำงานให้มันถูกต้อง
 ตำรวมจิตใจให้ดีที่สุด เหมือนกับตั้งนะโมเสียก่อนอย่างนั้น. เพื่อ
 จิตใจเหมาะสมที่สุดที่จะทำงาน แล้วก็ทำการงานด้วยความรู้สึกว่า
 ถูกต้องและพอใจ, นี่ถึงพระธรรมไว้เรื่อยไปคุ้มครองไม่ให้ทุจริต
 ทำงานอย่างถูกต้องและพอใจตลอดเวลากว่าที่จะเลิกงาน จะเลิกงาน
 ก็ถูกต้องและพอใจอีก.

ที่ถูกต้องและพอใจกลับมาบ้าน มาทำอะไร เข้ารูปเต็มถูกต้อง
 และพอใจ พูดได้ว่าเราทำถูกต้องและพอใจได้ทุก ๆ วินาทีก็ได้, ทุก
 กระเบียดนิ้วของการเคลื่อนไหวก็ได้ มีความถูกต้องและพอใจทุก
 วินาที ทุกกระเบียดนิ้วของการเคลื่อนไหวแล้วปัญหาอะไรจะมี. คิด
 ดูซิ. ในที่สุดก็พอใจตัวเอง เหมือนกับได้เป็นเทพเจ้า หรือเป็น
 พรหม. มีความพอใจในตัวเองขนาดนั้นและอยู่ด้วยธรรมะชนิดนี้.
 ธรรมะคือความถูกต้องชนิดนี้มันมีความหมายแห่งนิพพานรวมอยู่ด้วย
 เสร็จคือเย็นอกเย็นใจนิพพานในความหมายเบื้องต้นเบื้องต้นที่สุด นั้น
 ก็แปลว่าเย็น นับตั้งแต่เย็นอกเย็นใจตามธรรมตามสามัญก็สงเคราะห์
 อยู่ในนิพพาน, จนกระทั่งเย็นเพราะหมดกิเลส หมดกิเลส ได้รับ
 ปริญญาในพุทธศาสนา, คือสันราคะ สันโทสะ สันโมหะ นี่เป็น
 ปริญญาในพุทธศาสนา มันก็ยิ่งเย็น. ชีวิตได้พบกับสิ่งสูงสุด
 คือความเย็น จะจัดสิ่งนี้เป็นสิ่งดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ ก็

ไม่เสียชาติที่เกิดมา.

นี่แหละการงานคือการปฏิบัติธรรม. การปฏิบัติธรรมคือ การทำ
หน้าที่, หน้าที่คือสิ่งที่จะช่วยให้อุด, เป็นสิ่งที่ต้องทำสำหรับชีวิต
ทุกชนิด. มนุษย์เราก็อำนาจที่เต็มท้อของความเป็นมนุษย์, จนมีความ
รู้สึกว่าคุณต้อง พยายาม ถอดถอน พยายาม จนกระทั่งยกมือไหว้ตัวเอง
โดยไม่รู้สึกตัว. เมื่อใจไหว้ตัวเองได้ เมื่อนั้นเป็นสวรรค์, เมื่อใด
เกลียดชังหน้าตัวเอง เมื่อนั้นเป็นนรก. เมื่อใดมีการกระทำที่ถูก
ต้องและพอใจ ยกมือไหว้ตัวเองได้นั้นเป็นสวรรค์ สวรรค์จริงๆ
สวรรค์ที่นี่ สวรรค์เดียวกัน. เป็นสวรรค์ชนิดสันติภูมิโลก รู้สึกอยู่แก่
ใจด้วยตนเอง มีอยู่ในใจจริงๆ ไม่จำกัดกาลเวลาเป็นฤดูกาลอะไร
แล้วก็มีอยู่ภายในจริงๆ พอที่จะว่าเอหิภิกขุสตฺถิโก-มาตุ-มาตุ คุณมี
อย่างนี้, คุณมีอย่างนี้, มาตุมาตุ แล้วก็เป็นสิ่งที่แต่ละคนจะรู้สึก
ได้ เฉพาะของตนโดยแท้จริง

พูดแล้วก็จะไม่เชื่อ เพราะว่าศึกษามาต่างกัน ให้ความหมาย
ต่างกัน, ว่า นิพพานอยู่ที่ไหนก็ไม่รู้, ต้องทำความดีอีกหลายหมื่น
ชาติจึงจะได้นิพพาน, แล้วอยู่ที่ไหนก็ไม่รู้ จะได้อะไรบ้างก็ไม่รู้;
รู้แต่เขาว่าดีที่สุดในความดีที่สุดใน, ก็เลยเหมาเอาความดีอันหลุด
ลอย นั่นแหละเป็นความหมายของนิพพาน ; ถ้าอย่างนั้นละก็เดิน
สวนทางกันแน่. ทางที่ไม่มีความร้อนรบกวนนั้นแหละคือพระ

นิพพาน, ร้อนเพราะกิเลส ร้อนเพราะความทุกข์ ร้อนเพราะปัญหานานาประการ, นี่มันร้อน, พอร้อน มันก็ ไม่เป็นนิพพาน, ไม่เป็นชีวิตเย็น.

ศึกษาให้รอบรู้ ปฏิบัติให้ครบถ้วน, ให้ชีวิตมันเย็น มันก็มีความเป็นนิพพาน หล่อเลี้ยงชีวิตมันอยู่, แล้วค่อยๆ ทำไปค่อยๆ ทำไป ให้เวลาของมันเย็นมันยาวออกๆ คือมากขึ้น, แล้วเย็นตลอดไปได้ เป็นนิพพานจริง.

ในขั้นนี้ขอให้ชิมรสนิพพานสำหรับลอง. นิพพานสำหรับชิมลองนี้, ทำกันไปก่อน คือ ให้เย็นออกเย็นใจตลอดเวลาที่ทำหน้าที่. เมื่อทำหน้าที่ที่รู้สึกว่าคุณต้องแล้วพอใจ ถูกต้องแล้วพอใจ ก็เป็นการทำให้ชีวิตมันเย็น, เป็นนิพพานตัวอย่าง นิพพานชิมลอง นิพพานชั่วขณะ แล้วก็ทำให้มันมากขึ้นจนมันเย็นได้ตลอดไป แล้วเย็นมากถึงที่สุด แล้วเป็นนิพพานโดยสมบูรณ์ได้ทันทีในชาติปัจจุบัน ถ้ามีความหวังตั้งไว้อย่างนี้ ก็มีหวังว่าสำเร็จตามันด้วยเหมือนกัน. แต่ถ้าเอานิพพานไปฝากไว้อีกหลายหมื่นชาติ แล้วมันก็ไม่ต้องพูดกัน, เดียวนี้ไม่รู้จะทำอะไร.

ฉะนั้นเราจึงเพ่งลงไปที่ความไม่มีกิเลสเกิดขึ้น, ไม่มีความทุกข์ปรากฏ, ไม่มีปัญหาใดๆ รบกวนใจ, เพราะเรากระทำมันถูกต้องหมดแล้ว อานิสงส์ของหน้าที่ช่วยได้แบบนี้. อานิสงส์ของกรรมะ

ช่วยได้อย่างนี้, เพราะว่าไม่บกพร่องในหน้าที่.

สรุปความว่า เมื่อใดทำหน้าที่เมื่อนั้นเป็นการปฏิบัติธรรม, ที่ไหนก็ได้ เมื่อไรก็ได้ มีการทำหน้าที่อย่างถูกต้อง, เมื่อนั้นมีการปฏิบัติธรรมแล้วก็ได้รับผลเป็นที่พอใจอย่างทั่วถ้วนมาแล้ว. ใครอยากจะลองดูก็ลองได้ จัดให้มีความรู้สึกถูกต้องและพอใจทุกๆ อริยาบถ แต่ครั้งแรกมันคงจะชุลคุชลักบ้าง; แต่ถ้าได้ทำไป ทำไปจนคุ้นเคยแล้วก็อย่ากระไร. สามารถจะเรียกร้องเอาความพอใจในความเย็นนั้นมารู้สึกอยู่เสมอ. การทำอย่างนี้ ถ้าจะจัดให้เป็นกัมมัฏฐาน ก็ได้แก่กัมมัฏฐานที่มีพระนิพพานเป็นอารมณ์. เรียกในอนุสสติว่า อุปสมานุสสติ. อุปสมานุสสติเป็นชื่อหนึ่งในอนุสสติ ๑๐; เราประกอบอนุสสติ อุปสมานุสสติอยู่เสมอ ก็สมารถที่จะเป็นผู้ที่มีความรู้สึกอยู่ตลอดเวลาว่าถูกต้องแล้วพอใจ. ถูกต้องแล้วพอใจ เรื่องก็จะจบ.

นี่คือคำบรรยายหัวข้อที่ ๒ ว่า “การปฏิบัติงานคือการปฏิบัติธรรม” มีลักษณะอย่างไร? มีผลอย่างไร? ก็ขอให้เขาไปใคร่ครวญศึกษาดูให้แจ่มแจ้งชัดเจน, ก็จัดให้มีโอกาสได้ประพฤติกกระทำอย่างนั้น. ไม่ว่าจะเป็นคนชนิดไหน, จะเป็นฆราวาสก็ได้, ทำความรู้สึกว่าถูกต้องและพอใจเมื่อนั่งชอนชอนอยู่ก็ได้. ถ้าคนหนึ่งเขาไม่ให้เขาต่ำก็ถูกต้องแล้วและพอใจ, เพราะว่ามันเป็นอย่างนั้นเองในโลกนี้. โดยมากเขาก็ให้, ให้ถูกต้อง ทั่วถ้วน, พอใจ ทำจนกระทั่งไม่

ต้องนั่งขอทาน.

ฉะนั้นขอให้ตั้งตนมาตั้งแต่คนขอทานทีเดียว เพราะว่าเคลื่อนไหวขึ้น
 ขึ้นมา สำหรับความเป็นมนุษย์ชั้นสูงสุด. ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดได้ด้วย
 กันทุกคน. พุทธศาสนามีลักษณะอย่างนี้ แต่พูดไว้ด้วยถ้อยคำมาก-
 มาย ยากที่จะจับความหมายทั้งหมดมารวมเป็นอันเดียวกันได้. น
 ชาติมากก็ช่วยทำ ช่วยเก็บใจความ หรือความหมายของทุกข้อทุก
 ประเด็นในพระธรรมในพระไตรปิฎก. พูดให้เป็นเรื่องง่ายๆ อย่างนี้
 ว่า ปฏิบัติธรรมคือการทำหน้าที่. การทำหน้าที่คือการปฏิบัติธรรม.

เวลาหมดแล้ว ขอยุติการบรรยายในวันนี้ ไว้เพียงเท่านี้.

รายนามเจ้าภาพสวดพระอภิธรรม

- ๓๑ ต.ก. ๓๑ — ภรรยา-บุตร-ธิดา
- ๑ พ.ย. ๓๑ — คุณตาเคน-คุณยายเลื่อน ธานี และลูกๆ
— คุณตาชาญ-คุณยาคำพา จันทรเพชร
และลูกๆ
- ๒ พ.ย. ๓๑ — ข้าราชการบำนาญร่วมกับชาวตลาดเชิงใน
— คณะแขวงการทางมุกดาหาร
- ๓ พ.ย. ๓๑ — คณะกรรมการวัดป่าแสนอุดม
— นายกเทศมนตรี
— พนักงานเทศบาลเมืองอุบลราชธานี
- ๔ พ.ย. ๓๑ — พระครูสาธุกิจจาทร วัดเชิงกลาง
- ๕ พ.ย. ๓๑ — คุณตาอี่ยมสกล คุณยายดำรง ทองแสง
และลูกๆ
— คุณนายวิเชียร-คุณนายเสาวณีย์ ประสานวรรณ
และลูกๆ

รายนามเจ้าของพวงหรีดคารวะศพ

๑. ข้าราชการบำนาญเชียงใหม่
๒. บริษัทอุตสาหกรรมไหมไทย จำกัด
๓. คณะกรรมการทางมุกดาหาร
๔. หน่วยจากรสงเคราะห์คณะกรรมการทางมุกดาหาร
๕. ชมรมชาวช่างก่อสร้างอุเทนถวายมุกดาหาร
๖. นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองอุบลราชธานี
๗. พนักงานเทศบาลเมืองอุบลราชธานี
๘. คณะกรรมการวัดป่าแสนอุดม
๙. คณะครูโรงเรียนเชียงใหม่ (เจริญราษฎร์)
๑๐. โรงเรียนเชียงใหม่พิทยาคารร่วมกับมูลนิธิฯ
๑๑. คณะ อ.ส.ม. รุ่น ๔
๑๒. คุณตาชาญ-คุณยายคำภา จันทรไพฑธ
๑๓. คุณประดิษฐ์ คุณเพ็ญศรี มีศิลป์
๑๔. คุณโกวิทย์ คุณสุนันดา ชาวเหนือ
๑๕. ศจ. วิทยุ นามบุตร

คณะเจ้าภาพขอกราบขอบพระคุณมาด้วยความเคารพอย่าง
สูง แต่ท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน ที่ได้มาร่วมกันเป็นเจ้าภาพ
สวดพระอภิธรรมและร่วมงานฌาปนกิจศพ

คณะเจ้าภาพ

๖ พฤศจิกายน ๒๕๓๐

๑๖
๒๕
๒๖
๒๗
๒๘
๒๙
๓๐
๓๑
๓๒
๓๓
๓๔
๓๕
๓๖
๓๗
๓๘
๓๙
๔๐
๔๑
๔๒
๔๓
๔๔
๔๕
๔๖
๔๗
๔๘
๔๙
๕๐
๕๑
๕๒
๕๓
๕๔
๕๕
๕๖
๕๗
๕๘
๕๙
๖๐
๖๑
๖๒
๖๓
๖๔
๖๕
๖๖
๖๗
๖๘
๖๙
๗๐
๗๑
๗๒
๗๓
๗๔
๗๕
๗๖
๗๗
๗๘
๗๙
๘๐
๘๑
๘๒
๘๓
๘๔
๘๕
๘๖
๘๗
๘๘
๘๙
๙๐
๙๑
๙๒
๙๓
๙๔
๙๕
๙๖
๙๗
๙๘
๙๙
๑๐๐

พิมพ์ ที่รังศิลป์การพิมพ์
4/19 ถ.สรรพสิทธิ์ (สี่แยกบ้านดู่) จ.อุบลฯ โทร. 241619
นายสมพงษ์ สิกิริไชยากุล ผู้พิมพ์ ผู้โฆษณา